

100
2020

TRIMITAS

1920-2020

LIETUVIŠKAS
KALAVIJAS

+ KRYŽIAŽODIS

LAIKAI IR
PAPROČIAI

9771392475004

1,99 €

UNIFORMA PROFESIONALAMS

T. Ševčenkos g. 18,
Vilnius
www.survival.lt
+370 618 18000

©„Trimitas“, 2020
Leidinio indeksas 5291.
ISSN 1392-4753
Tiražas 2000 egz.

LIETUVOS ŠAULIŲ ŽURNALAS

TRIMITAS

2020 m. Nr. 2 (1336)
Tiražas 2000

Išleidžiamas
paskutinę kiekvieno
mėnesio savaitę

ŠIAME NUMERYJE:

- 3 **VASARIO 16-OJI.** Ar įgyvendiname partizanų deklaracijos nuostatas dabartinėje Lietuvoje? | AISTĖ JANULEVIČIŪTĖ
- 6 **MISIJA.** Prisidėkime prie paramos Ukrainos vaikams!
- 8 **VIENI IŠ MŪSŲ.** Šaulystė iš kartos į kartą – apgalvotas pasirinkimas ar nebylus protėvių šauksmas? | DOVILĖ PUKERTAITĖ
- 11 **NUOMONĖ.** Pasiduoti būtina laimėti. Kablelio problema, arba kaip mums gali padėti V. Putvinskis? | VALDAS KILPYS
- 13 **LIETUVIŠKAS GINKLAS.** Apie kalamas vijas, „kūjatį“ ir „voromaniją“ | VALDAS KILPYS
- 16 **LAIKO GIJA.** Jei galėtum į praeitį nusiųsti vieną sakinį tarpukario Lietuvos šauliams | GABRIELIUS E. KLIMENKA
- 18 **LŠS VLADO PUTVINSKIO-PŪTVIO KLUBAS.** Punske pagerbti Lietuvos partizanai | STASYS IGNATAVIČIUS
- 20 **TRADICIJA.** Kovo 11-oji – laužo šviesa ir skambančios dainos | AISTĖ JANULEVIČIŪTĖ
- 22 **LINKSMOJI ISTORIJA.** Kaime gelbėjo piršlys, o prakutusiams moksluose – laikraštis | BIRUTĖ MALAŠKEVIČIŪTĖ
- 26 **IŠ AUTOMOBILIŲ ISTORIJS.** Ankstyvojo laikotarpio automobiliai | JONAS RINKEVIČIUS
- 30 **ASTRONOMIJA.** Koperniko iššūkis: ginčai dėl pasaulio modelio | MARTYNAS JUOCEVIČIUS
- 34 **LAUKO VIRTUVĖ.** Kreminė sriuba iš salierų šaknų | VYTARAS RADZEVIČIUS
- 36 **GALVOSŪKIS.** Kryžiažodis. Atsakykite į klausimus ir laimėkite prizą! | KASTYTIS V. STUMBRYŠ

Autorių dėmesiui – medžiagų kitam numeriui laukiame iki einamojo mėnesio 10 dienos imtinai!

Projektą „Vytis, Rūpintojėlis ir... kas dar?“ (straipsniai): „Šaulystė iš kartos į kartą – apgalvotas pasirinkimas ar nebylus protėvių šauksmas?“, „Pasiduoti būtina laimėti. Kablelio problema, arba kaip mums gali padėti V. Putvinskis?“, „Apie kalamas vijas, „kūjatį“ ir „voromaniją“ remia Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas.

2020 metais skirta 3 000 eurų.

Vyr. redaktorius Vytautas Radzevičius
Kalbos redaktorė Sandra Balžekaitė
Korespondentas Valdas Kilpys
Dizainas ir maketas CRITICAL, Paulius Budrikis, Greta Janutytė

Redakcijos kolegija: Dovilė Pukertaitė (LŠS viešųjų ryšių specialistė), Tadas Venskūnas (LŠS Pilietinio ugdymo skyriaus vedėjas), Irena Šalavijienė (LŠS Išeivijoje šaulė), Gražvydas Zulanas (CV narys), Skaidrilė Grigaitė-Mockevičienė (LŠS studentų korporacijos „Saja“ narė), Gediminas Jankus (CV narys), Edgaras Diržius (CV narys)

Viršelio nuotraukoje – Karaliaus Mindaugo šaulių (Vilniaus apskr.) 10-osios rinktinės šaulys Linas Turčinavičius Lietuvos valstybės atkūrimo dienos šventėje. Vaidoto Okuličiaus-Kazarino nuotrauka

Adresas: Laisvės al. 34, LT-44240 Kaunas, Lietuva.
el. p. redakcija@sauliusajunga.lt
facebook.com/trimitas.lt

Kasdienės naujienas apie Lietuvos šaulių sąjungą skaitykite oficialiame tinklalapyje www.sauliusajunga.lt

Leidėjas: Lietuvos šaulių sąjunga
www.sauliusajunga.lt/facebook.com/sauliusajunga.lt

Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Rankraščiai negražinami ir nerecenzuojami.
Dėl spaudos broko kreiptis į spaustuvę.
Spausdino UAB „JUDEX SPAUDA“
Europos pr. 96C, LT-46351, Kaunas

Atstovai užsienyje: LŠS Išeivijoje (JAV) J. R. Butkus
Toronto (Kanada) V. Pūtvio kuopos vadas V. Pečiulis

AR ĮGYVENDINAME PARTIZANŲ DEKLARACIJOS NUOSTATAS DABARTINĖJE LIETUVOJE?

GENEROLIO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJOS

ATVIRŲ DURŲ DIENA

2020 BALANDŽIO 3 D.

DAUGIAU INFORMACIJOS:

f @KAROAKADEMIJA

Instagram @LIETUVOS_KARO_AKADEMIJA

YouTube LIETUVOS KARO AKADEMIJA

WWW.LKA.LT

Vakarų Lietuvos srities, Kėstučio apygardos
ir Pietų Lietuvos partizanų vadai ir
kovotojai pakeliui į susitikimą 1949 metų
sausio–vasario mėnesį.

1

Tekstas – Aistė Janulevičiūtė
Nuotraukos – LGGRTC Okupacijų ir Laisvės
kovų muziejus, Lietuvos ypatingasis archyvas

Prieš pat šių metų Vasario 16-ąją Lietuvos ypatingasis archyvas rado dar vieną originalų Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos nepriklausomybės deklaracijos egzempliorių. Apygardų vadai jį sukūrė ir pasirašė 1949-ųjų vasario 16-ąją. Kartu su deklaracija į archyvą pateko dar keturi tūkstančiai laisvės kovotojų dokumentų. »

Partizaninis pasipriešinimas – vienas ryškiausių įvykių Lietuvos istorijoje. Sovietų Sąjungai jau antrą kartą okupavus mūsų gimtąją šalį, lietuviai nepasidavė. Dešimtys tūkstančių vyrų išėjo kovoti, ginti Lietuvos nepriklausomybės, priešintis neteisėtai valdžiai ir visomis išgalėmis siekti geresnių laikų. 1949 metų vasario mėnesį vykusiame partizanų vadų posėdyje buvo įkurtas Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (LLKS) ir pasirašyta vasario 16 dienos deklaracija. „1949 metų vasario 16 dieną pasirašytą LLKS Tarybos deklaraciją galime laikyti reikšmingiausiu politiniu lietuvių ginkluotosios rezistencijos įvykiu, lėmusiu partizanų pajėgų konsolidaciją ir vyriausiosios vadovybės sukūrimą“, – teigia Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centro darbuotojas, istorikas dr. Darius Juodis. Tai buvo vienas svarbiausių ginkluotojo pasipriešinimo dokumentų, nusakančių LLKS politinę esmę, Lietuvos ateities viziją ir kitus esminius to meto aspektus.

1949 metų vasario mėnesio partizanų vadų susitikimas vyko Prisikėlimo apygardos bunkeryje Minaičiuose. Ši vieta tuomet turėjo ir slaptą pavadinimą – „Ramovė“. Pasak dr. D. Juodžio, vis dar kelia abejonių ir konkreti partizanų atstovų posėdžių data: „Remiantis posėdžio protokolu, posėdžiauta vasario 10–17 dieną. J. Žemaičio tardymo protokolu – nuo vasario 1 iki 22 dienos, A. Ramanausko-Vanago laišku – nuo 10 iki 20 dienos. Tik visur nurodoma, kad tai vyko vasario viduryje.“

Taigi, atsižvelgdami į posėdžiavimo laiką, deklaracijos pasirašymą vasario 16 dieną galime laikyti simboliniu gestu. Be deklaracijos, posėdyje svarstyti LLKS statuto projekto punktai, sąjūdžio ideologijos klausimai, ryšiai, bendradarbiavimas, buvo priimti atitinkami sprendimai, LLKS Prezidiumo pirmininku išrinktas J. Žemaitis-Vytautas, suteikiant jam partizanų generolo laipsnį.

Pati deklaracija buvo dviejų lapų spausdinimo mašinėle surašytas dokumentas, kuriame nurodoma, kad „valstybinė santvarka – laisva demokratinė“, suvereni valdžia priklauso tautai, valdymas vyksta per demokratiškais rinkimais išrinktą Seimą.

„Tai rodo, kad partizanai pripažino 1922 metų Lietuvos Respublikos Konstituciją, nors neretai kritiškai vertino prieškario autoritarinę valstybę po 1926 metų“, – pažymi istorikas dr. D. Juodis. Partizanų deklaracijoje taip pat pabrėžiama, kad visi Lietuvos piliečiai turės lygias teises. Joje minima „teigiama religijos įtaka ugdamant tautos moralę ir palaikant jos atsparumą“.

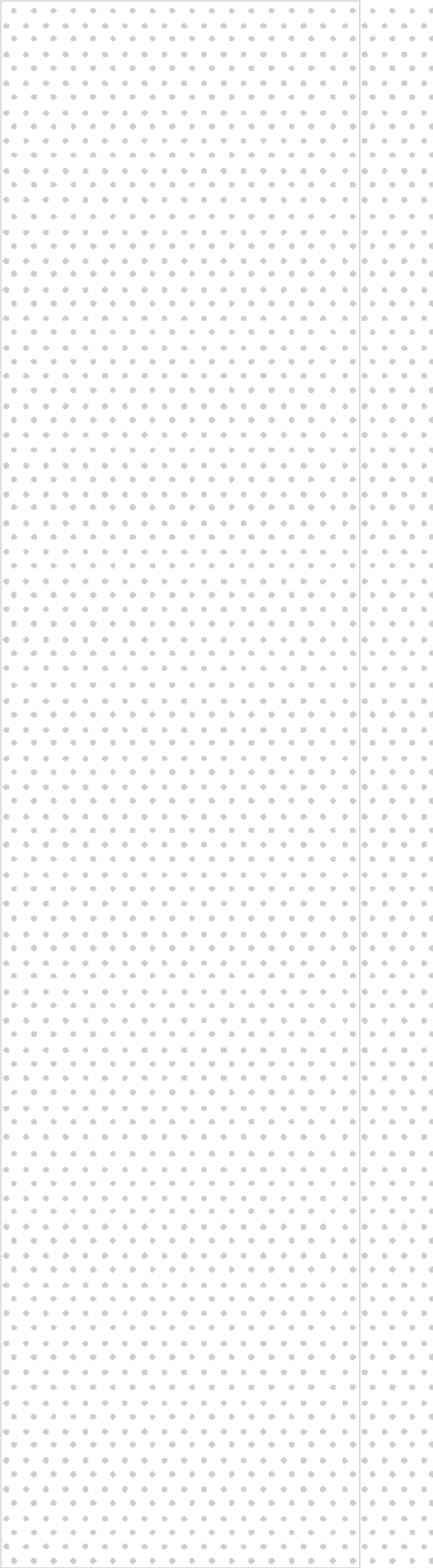
nurodoma, kad tėvynės išdavikai turės stoti prieš teisną. Dokumente iškeliamas ir socialinės rūpybos klausimas kaip vienas esminių valstybės uždavinių.

„Visi deklaracijos siekiai turėjo būti įgyvendinti išsilaisvinus tautai. Tai – ateities vizija. LLKS Taryba išliko vadovaujančiu centru, nors ryšiai tarp apygardų buvo silpni ir nepastovūs, dėl to ir šių planų įgyvendinti tuo metu nebuvo įmanoma“, – pažymi Lietuvos karo akademijos istorikas. Deklaracijos kopijos greitai pasklido po partizanų apygardas Lietuvoje. Tekstas buvo perspausdinamas, publikuojamas pagrindinėje spaudoje. Taip partizanams ji tapo ateities gairėmis. Tačiau dr. D. Juodis pabrėžia, kad sovietų saugumas greitai gavo deklaracijos teksto kopiją, o 1951 metais į MGB rankas pateko ir dokumento originalas, kuris kaip įkaltis buvo įdėtas į Jono Žemaičio baudžiamąją bylą.

„Dokumente numatoma valstybinė santvarka – demokratinė respublika, taip pat rašoma apie per demokratinius, laisvus rinkimus renkamą Seimą. Tai matome dabartinėje Lietuvos valdymo sistemoje. Deklaracijoje kalbama apie socialiai orientuotą valstybę. Kiek tai įgyvendinta šiandien, galime diskutuoti“, – svarsto dr. D. Juodis.

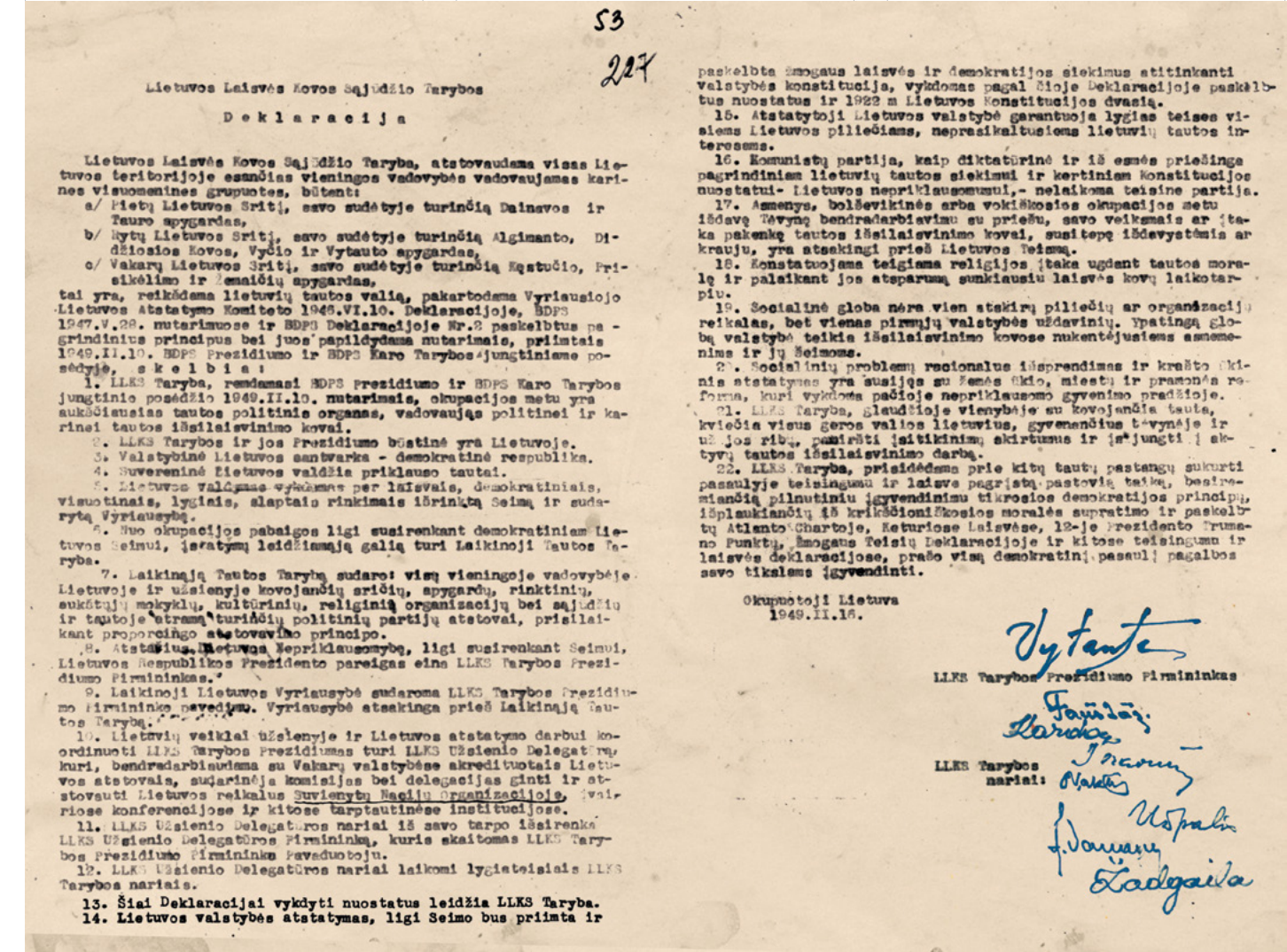
1999 metais Lietuvos Respublikos Seimas pripažino šią deklaraciją teisiniu aktu. Šalia 1918 metų vasario 16 dienos atsirado kita minėtina data – 1949 metų vasario 16 diena. Šis įvykis tapo neatsiejama valstybės istorijos dalimi. x

Visi deklaracijos siekiai turėjo būti įgyvendinti išsilaisvinus tautai. Tai – ateities vizija.

1.

2.

1. Pietų Lietuvos partizanų srities ir Kęstučio apygardos partizanai pakeliui į susitikimą. Šimkaičių miškas. 1948 metų gruodžio mėnuo. Pirmoje eilėje iš kairės: Juozas Jankauskas-Demonas, Aleksandras Grybinas-Faustas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Urbantas Dailidė-Tauras. Antroje eilėje iš kairės: Juozas Palubeckas-Simas, Petras Stankus-Gruodis, Juozas Kiliotaitis-Dagys, Antanas Blažaitis-Zigmas.

2. LLKS deklaracija.

PRISIDĖKIME PRIE PARAMOS UKRAINOS VAIKAMS!

Tekstas – Dovilė Pukertaitė

2020 metais Kovo 11-osios 30-mečio proga pafrontės gyventojams Ukrainoje koncertus dovanos Veronika Povilionienė ir Petras Vyšniauskas. Šios paramos akcijos organizatoriai Lietuvos šaulių sąjunga ir „Lietuvos Caritas“ KVIĘČIA PRISIDĖTI ir JUS, kad muzikantai į Ukrainos rytus nuvyktų ne tuščiomis.

Nuo 2014 metų Ukrainoje vykstantis karas tiesiogiai veikia ne tik karius, bet ir civilius gyventojus. Dėl skurdo, iširusių šeimų, žuvusių arba sužeistų tėvų labai išaugo apleistų vaikų skaičius – juos priglaudžia vaikų namai.

Ne mažiau sudėtinga situacija pafrontės mokyklose – mokinių ugdymas tokiomis sąlygomis yra didžiulis iššūkis čia dirbantiems mokytojams. Dėl pasiaukojančio mokytojų darbo mokyklose kuriamos nedidelės saugumo ir žinių saulės, tačiau

Galite prisidėti pervesdami aukas / paramą į specialiai projektui skirtą sąskaitą:

Gavėjas – Lietuvos Caritas
A. s. LT02 7300 0101 3718
2270
Bankas „Swedbank“

Galite aukoti iki kovo 8 d.

šios vietinių pagalbos negana. Mokykloms TRŪKSTA ugdymo priemonių, visiškai nusidėvėjęs sportinis inventorių, klasės minimaliai aptvarkomos tik tėvų lėšomis, užklasiniam – kultūriniam ir muzikiniam – mokinių ugdymui lėšų praktiškai niekada nelieka. Vaikų namams trūksta sauskėlių, kasdienei vaikų priežiūrai įvairių higienos, maisto prekių.

MES KARTU GALIME praskaidrinti niūrią jų kasdienybę, padėdami įsigyti reikalingų mokymosi priemonių, muzikos instrumentų, sauskėlių, maisto kūdikiams, buities priemonių ir kt.!

Tai – tęstinis projektas, vykdomas nuo 2017 metų siekiant ne tik nuvežti vienkartinę materialią paramą, tačiau ir užmegzti ryšį su vietos bendruomenėmis bei išreikšti palaikymą nuolatinio dėmesiu. Apsilankymai tose pačiose mokyklose skatina vaikus domėtis išoriniu pasauliu, siekti užsibrėžtų tikslų, augti ir tobulėti nepaisant itin sudėtingų gyvenimo pafrontėje sąlygų.

ANKSTESNI PROJEKTAI

2017 metų gegužės mėn. įvyko paramos Ukrainai koncertas Kauno įgulos karininkų ramovėje, koncertavo Šv. Kristoforo kamerinis orkestras. Už surinktas lėšas nuvežta parama Severodonecko vaikų namams ir kariams.

2018 metų kovo mėn. įvyko paramos Ukrainai koncertas Vilniuje, Šv. Kotrynos bažnyčioje, koncertavo Šv. Kristoforo kamerinis orkestras. Kovo mėn. įvyko orkestro gastrolės Rytų Ukrainoje, koncertai Severodonecko teatre, Novodružesko 25-oje mokykloje, Novodružesko muzikos mokykloje. Nuvežta parama Severodonecko vaikų namams, mokykloms Novodružeske, kariams.

2.

3.

2018 metų gruodžio mėn. įvyko paramos Ukrainai koncertas Vilniuje, Šv. Kotrynos bažnyčioje, koncertavo Šv. Kristoforo kamerinis orkestras ir ukrainiečių grupė „Okean Elzy“.

2019 metų balandžio mėn. už jungtinio koncerto metu surinktas lėšas nuvežta parama Severodonecko vaikų namams, Novodružesko, Lysyčansko, Krymskės ir Trechizbenkos mokykloms, kariams. x

Organizatoriai: Lietuvos šaulių sąjunga, „Lietuvos Caritas“

Partneriai: Lietuvos Respublikos ambasada Ukrainoje

1–3. Lietuvos šauliai labdaros misijoje Ukrainoje.

ŠAULYSTĖ IŠ KARTOS Į KARTĄ

APGALVOTAS PASIRINKIMAS AR NEBYLUS PROTĖVIŲ ŠAUKSMAS?

Linai ir Paulius Kavaliauskai – tėvas ir sūnus šauliai.

Tekstas – Dovilė Pukertaitė

Šaulių sąjunga – valstybės remiama sukurta visuomeninė organizacija, vienijanti valstybės gyvenimui ir gynybai neabejingus žmones – tokį sakinį dažniausiai galime išgirsti, kai yra pristatoma Lietuvos šaulių sąjunga. Šiame „Trimito“ numeryje norime supažindinti su tėvu ir sūnumi – šauliais, neabejingais savo šaliai, o siekis dirbti ir tarnauti Lietuvai – užkoduotas genealogijoje. Su Linu Kavaliausku, Ukmergės šaulių kuopos vadu, ir jo sūnumi Pauliumi Kavaliausku kalbamės apie tai, ar šaulystė iš kartos į kartą – apgalvotas pasirinkimas, ar nebylus protėvių šauksmas, ir kas skatina tęsti šauliškos šeimos tradicijas savo šeimoje.

KIEK LAIKO ESATE ŠAULIAIS? KAS PASKATINO ATEITI IR IŠMĖGINTI JĖGAS ŠIOJE ORGANIZACIJOJE?

LINAS: šaulys esu nuo gimimo, nes esu gimęs gruodžio mėnesį, po Šaulio ženkle (*šypsosi*). Šaulių sąjungai prisiečiau 2016 metų lapkričio 27 dieną Ukmergėje kartu su dar 12 bendraminčių.

Jau seniai turėjau juo tapti, bet aplinkybės lėmė kitaip. Dar būdamas moksleiviu savo gimtajame mieste Prienuose 1990 metais dalyvavau Lietuvos šaulių sąjungos atkūrimo procese, tačiau nebuvo žmogaus, kuris mus suvienytų. Vėliau išvykau gyventi kitur. 2005 metais bandžiau ieškoti kontaktų Ukmergėje. Ir tik tada, kai sūnus pradėjo mokytis gimnazijoje, daugiau sužinojau apie šaulių veiklą mieste. 2016 metai buvo lemtingi. Vasarą susipažinau su tuomečiu Ukmergės šaulių kuopos vado pavaduotoju V. Stankevičiumi, o Trakiniuose – su Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės vadu mjr. M. Miliumi. Būtent jų dėka (ypač rinktinės vado) priesaika daviau Ukmergėje.

PAULIUS: iš pradžių, tik atėjęs į pirmąją gimnazijos klasę (2014 metų rugsėjį), pradėjau lankyti jaunųjų šaulių būrelį, 2015 metų kovo 11 dieną daviau jaunojo šaulio pasižadėjimą, o 2017-ųjų kovo 11 dieną, būdamas 18 metų, daviau šaulio priesaiką. Apie šią organizaciją sužinojau pačioje pirmoje gimnazijos istorijos pamokoje. Mano klasės auklėtojas buvo istorijos mokytojas, taip pat ir pagrindinis asmuo, per kurį mūsų miesto jaunimas buvo pritraukiamas į Šaulių sąjungą. Per pačią pirmą pamoką su auklėtoju išgirdome žodžius: „Jeigu domina krašto apsauga, kreipkitės.“ Manau, kad šie mįslingi žodžiai ir prasidėję neramumai Ukrainoje tapo pagrindiniu motyvu domėtis krašto apsauga ir įstoti į Šaulių sąjungą.

PAULIAU, KOKIĄ ĮTAKĄ ŠAULIŲ SĄJUNGA PADARĖ TAVO GYVENIME? KĄ JI TAU DAVĖ?

PAULIUS: pirmiausia, esu dėkingas klasės auklėtojų, kad labai tinkamu metu nukreipė teisinga kryptimi. O pačiai Šaulių sąjungai esu dėkingas už sudarytas galimybes lavinti kūną ir sielą, tobulėti kaip asmenybei. Labai didelę įtaką nesustoti ir tobulėti toliau man, paaugliui ir jaunajam šauliui, turėjo jaunųjų šaulių pakopų mokymai. Perėjau dvi pakopas, pirmoji vyko Gedimino štabo batalione, antroji – Medininkų pasieniečių mokykloje. Šiose pakopose mokėmės visų šauliškų pagrindų, bet svarbiausia, ką mums perdavė vadai netiesiogiai, – tai disciplina. Manau, labai svarbu kuo anksčiau paaugliui

suprasti disciplinos bei taisyklių esmę. Šis supratimas mane lydi nuo pačių pirmųjų mokymų, kai įstojau į Šaulių sąjungą, iki dabar.

Šiuo metu studijuojau Kaune, o nuo šių metų rugsėjo įstojau į Jaunesniųjų karininkų vadų mokymus. Net nebuvo svarstymų, ar atlikti karinę tarnybą, ar ne. Tik svarsčiau, koku būdu. Dar mokykloje būdamas radau informacijos apie šiuos mokymus, o sudomino galimybė suderinti studijas ir karinę tarnybą. Mano nuomone, kiekvienam žmogui turėtų būti svarbu atlikti karinę tarnybą dėl gaunamo pasiruošimo ginti savo tautą. O tautai svarbu turėti žmonių, galinčių ir mokinčių ją ginti. Kiekvienas į Šaulių sąjungą ar į Lietuvos kariuomenę įstojame turėdami savo siekių. Mano siekis – šis abipusis ryšys – mokėti ir būti pasiruošusiam ginti savo tautą bei žinoti, kad savo tautai esi reikalingas.

LINAI, KAS JŪSŲ GYVENIME, ŠEIMOJE PASIKEITĖ NUO TO LAIKO, KAI TAPOTE ŠAULIU?

LINAS: turbūt niekas nespėjo per daug pajusti. Bet, kai buvau paskirtas vadovauti kuopai, mane namiškai rečiau mato, o jei būnu namie, tai darbas kompiuteriu ir telefonu šaulių labai. Šiais metais pagaliau pavyko suburti stiprią komandą, pasidalijome darbais, tad dėmesys šeimai sugrįžo (*šypsosi*). Tokį šeimyninį gyvenimą turbūt gyvena daugelis kuopų vadų.

ESATE KUOPOS VADAS. KĄ SAKOTE ŽMONĖMS, KURIE DOMISI NARYSTE ŠAULIŲ SĄJUNGOJE, SVARSTO, DVEJOJA, AR PRISIJUNGTI?

LINAS: nuo 2017 metų pradžios, kai vadovauju Ukmergės šauliams, turiu tikslą, kad būtume galinga ir stipri jėga, matomi bei žinomi savame mieste ir ne tik. Kad suburtum stiprią komandą, reikia turėti šaulių. Iš pradžių atkakliai, o gal ir įkyriai pačiam reikėjo kalbinti patriotiškai nusiteikusius žmones. Kai kurie, tik išgirdę apie mūsų veiklą, patys atėjo ir atsivedė draugų. Yra ir šeimų – vyrai ir žmonos, tėvai ir sūnūs, dukros, broliai. Pirmaisiais metais reikėjo kiekybės, o dabar perėjau prie kokybės. Tam, kuris domisi, visuomet suteikiu visą naudingą ir reikalingą informaciją. Užtenka pirmo pokalbio, kuris užtrunka kelias valandas, ir matai, ar turėsime dar vieną šaulį. Jeigu jis turės tiek laiko skirti pirmam pokalbiui, atras tiek pat ir dar daugiau šauliškai veiklai. Tų, kurie svarsto ir dvejoja, niekada neskubinu. Kaip sakau, pirmą kartą pasiūlau, antrą – primenu, o trečias kartas tegul būna iniciatyva iš besidominčio. >

JŪSŲ ŠEIMOJE PATRIOTIŠKUMO, ŠAULIŠKUMO BRANDUOLYS YRA RYŠKUS IR APČIUOPIAMAS. IŠ KUR JIS? KAIP MANOTE, AR JIS BUS TĘSIAMAS IŠ KARTOS Į KARTĄ?

LINAS: šauliškumas yra šauksmas iš praeities tęsti darbus ir dirbti Tėvynės labui. Prieš 20 metų sudarant giminės genealoginį medį paaiškėjo, kur slypi mano šauliškumo paslapties šaknys. Šaulių sąjungos kūrėjas ir ideologas yra vienoje šio medžio šakoje. Labai to noriu ir tikiu, kad tai bus tęsiama. Pradėjęs mokytis gimnazijoje sūnus susidomėjo šaulių veikla. Šauliškumo tradiciją mūsų šeimoje ketina tęsti ir dukros. Vyresnioji duos priesaiką kartu su mažąja, kai jai sukaks 11 metų ir ji galės prisijungti prie jaunųjų šaulių. Dabar vyksta parengiamieji darbai.

PAULIUS: aš manau, kad patriotiškumą į šeimą įneša tėvai. Mes nuo mažens su tėvais eidavome į minėjimus miesto aikštėje, valstybines šventes, per televizorių kartu žiūrėta ne viena istorinė laida, kurias vedavo E. Gudavičius ir A. Bumblauskas. Taip po truputį vaikui tapo suprantama Lietuvos istorija, protėvių praeitis, laisvės kaina ir kodėl svarbu išlaikyti tautinę laisvę. Mano nuomone, tai ir sudaro stiprų šeimos patriotiškumo branduolį. O patį patriotiškumą kiekvienas suprantame skirtingai. Vieniems tėvams svarbūs vieni dalykai, kitiems – kiti. Dėl šio skirtingo supratimo gali pasirodyti, kad kitose šeimose nėra to patriotiškumo branduolio, nes ten bus skirtingos vertybės nei tavo šeimoje. Manau, kad iš to ir susideda Tauta – iš skirtingų nuomonių, skirtingo patriotiškumo suvokimo, bet svarbiausia – kad tas suvokimas būtų vardan tos, Lietuvos.

KO REIKIA, KAD ŠEIMOSE BŪTŲ TĘSIAMOS TRADICIJOS? PUOSELĖJAMA MEILĖ TĖVYNEI? AR TO REIKIA?

LINAS: mūsų šeimoje niekada nekilo klausimo, ar to reikia. Visa tai būtent ir parodo tėvų pavyzdys. Praeitais metais susipažinome su viena šauliška šeima iš Kauno. Priesaiką jie davė prieš metus, po kelių mėnesių prie jaunųjų šaulių prisijungė jų dukra, o dabar spurda ir dega tapti šaulių šeimos nariais ir mažiausi sūnūs. Manau, tokie tėvai ir rodo pavyzdį savo vaikams. Prisimenu pirmą mūsų kuopos žiemos žygį, kuklų, bet labai reikšmingą. Nuvykome prie partizanų obelisko ir turėjome pakalbėti apie žinomą partizaną. Nė neišsivaizdavau, kad kiekvieno šeimoje būta partizanų, jie tai nešiojo savyje ir su pasididžiavimu visiems prisipažino. Įstrigo vieno šaulio (57 metai), davusio priesaiką, mamos žodžiai: „Didžiuojusi tavimi, sūnau!“

TURITE SŪNŲ, KURIS PASIRINKO KARININKO KELIĄ. KAIP TĖČIUI, TURBŪT SVARBU, JUK DIDŽIUOJATĖS SAVO VAIKU. KAIP MANOTE, KIEK JŪSŲ SPRENDIMAI, PATARIMAI, PAVYZDYS PRISIDĖJO PRIE ŠIO PASIRINKIMO?

LINAS: sūnus išpildė tai, ko man nepavyko pasiekti. Dar mokydamasis mokykloje norėjau mokytis karininkų mokykloje, bet tėtis uždraudė – sovietams tu netarnausi. Ačiū jam! Vėliau aplinkybės neleido siekti to, ko norėjau, nepriklausomoje Lietuvoje. Reikia labai to norėti ir svajoti. Svajonės juk pildosi. Man visuomet pasididžiavimą teikdavo Lietuvos kariuomenės paradai. Tai matydavau tik per televiziją. O kai 2017 metais gavome kvietimą dalyvauti su šaulių rikiuote Lietuvos kariuomenės parade, nė nedvejodamas sutikau. Tuo labiau kad kartu žygiavo ir sūnus. To jausmo turbūt niekada neužmiršime. Sūnaus niekada neverčiau to daryti, bet labai norėjau, kad jis pasirinktų. Kai apsisprendė, skatinau ir palaikiau jį.

AR TAU, KAIP SŪNUI, SVARBU, KAD TĖTIS YRA ŠAULYS, KAD ŽENKLIAI PRISIDEDA PRIE VISUOMENINĖS SUKARINTOS ORGANIZACIJOS VEIKLOS? GALBŪT TAI TAU TAPO PAVYZDŽIU IR TAM TIKRA GYVENIMO KRYPTIES GAIRE? MATYTAS PAVYZDYS PADĖJO SUSIDĖLIOTI PRIORITETUS?

PAULIUS: svarbu šeimoje turėti dar vieną Šaulių sąjungos narį, nes mūsų šauliškų dalykų niekas kitas taip gerai nesupras, kaip kitas šaulys, o tuo labiau šeimos narys, tėtis. Tai tapo papildoma galimybe mokytis su juo kartu. Bazinį šaulio įgūdžių kursą perėjome kartu, taip pat daug kitų mokymų, pratybų. Su laiku pradėjome vienas kitą papildyti, ar padėdami organizuoti renginius, dėliodami planus šauliškoje veikloje. Indėlių iš jo pusės dirbant prie Šaulių sąjungos, atkuriant, išplečiant mūsų kuopą ir toliau tęsiant darbus matau labai stiprų, o toks vaizdas leidžia suprasti, kad judama teisinga linkme bei skatina ir motyvuoja kartu stiprinant Šaulių sąjungą prisidėti prie Tautos gerovės.

KAIP MINITE VALSTYBINES ŠVENTES SAVO ŠEIMOJE? GAL TURITE SAVO TRADICIJŲ?

LINAS: o kaip švenčia valstybines šventes šauliai ir vadai? Ryte prie namų iškeliame vėliavą, pusryčiai šeimoje ir tada visa šeima į šventinius renginius. Dažnai su sūnumi išvykstame anksčiau, nes privalome pasirūpinti rikiuote, o žmona su dukromis prisijungia vėliau. Bet visos šventės kartu. Ačiū žmonai Vilmai už supratimą ir palaikymą. Tai labai svarbu!

Šauliškumas yra šauksmas iš praeities tęsti darbus ir dirbti Tėvynės labui. Prieš 20 metų sudarant giminės genealoginį medį paaiškėjo, kur slypi mano šauliškumo paslapties šaknys. Šaulių sąjungos kūrėjas ir ideologas yra vienoje šio medžio šakoje.

VISI ŠAULIAI ŽINO 10 PRIESAKŲ ŠAULIAMS. KURIS JUMS ARTIMIAUSIAS? KODĖL?

LINAS: negalėčiau išskirti nė vieno, visi man yra svarbūs. Renginiui vienas tinka, pratyboms – kitas. Bet artimiausias man – brangink šaulio vardą ir lietuvio garbę.

PAULIUS: manau, kad daugelis, įstoję į Šaulių sąjungą, kartais nė nesusimąstydami vykdo tuos priesakus, tad vykdydami šaulišką veiklą neatitolstame nuo jų, net ir civiliniame gyvenime. Man artimiausias – **Gink Lietuvos nepriklausomybę ir lietuviškąją žemę.** Jis puikiausiai atspindi, koku tikslu su broliais ir sesėmis šauliais čia susirinkome ir kam ruošiamės negailėdami jėgų ir gyvybės.

UŽ KĄ MYLITE LIETUVĄ?

LINAS: už jos grožį, istoriją, už tai, kad galime čia laisvai vaikščioti. Branginkime ir saugokime tai, ką turime.

PAULIUS: Lietuvą aš myliu už tai, kad turėjau galimybę gimti laisvoje ir nepriklausomoje šalyje, kad per visus sunkius amžius lietuviai sugebėjo išlaikyti tikrąsias tautines vertybes, dėkoju tėvams už tai, kad jie tas vertybes perdavė, o aš, jas perduodamas toliau, galėsiu prisidėti prie Lietuvos tautiškumo ir patriotiškumo stiprinimo. ×

PASIDUOTI BŪTINA LAIMĖTI.

Tekstas ir nuotraukos – Valdas Kilpys

KABLELIO PROBLEMA, ARBA KAIP MUMS GALI PADĖTI V. PUTVINSKIS?

4

1922 metų balandžio 1-osios „Trimite“ buvo publikuotas V. Putvinskio straipsnis „Šauliai, ruoškim gyvenimo perversmą“. Šiame tekste Lietuvos šaulių sąjungos įkūrėjas nubrėžia gaires ne tik stiprėjančiai organizacijai, bet ir visai valstybei. Paradoksaliu būdu daugelis jo nuostatų tampa vis aktualesnės ir dabar. Jo vartojama sąvoka „vidaus perversmas“ kaip niekada reikalinga ne tik dabarties šauliui, bet ir bendrai Lietuvos piliečiui. Pabandykime drauge, remdamiesi V. Putvinskio tekstais, paieškoti valios atsinaujinti ir, galiausiai, prieštintis priežasčių... »

NUOLATINIS ATSINAUJINIMAS

Nebus klaida sakyti, kad šiuolaikinėje mokslinėje (psichologijos, vadybos ir net vadinamojoje „sėkmės siekimo“) literatūroje atsinaujinimas, kūrybiškumas yra pristatomas kaip esminė kompetencija, būtina lyderiams, vadovams ir šiaip aktyviems piliečiams. Kalifornijos universiteto profesorius Peteris R. Websteris kūrybiškumą apibrėžia kaip gebėjimą ar pajėgumą kurti – įgyvendinti, suteikti naują formą, kurti pasitelkus vaizduotę, ką nors naujo.

V. Putvinskis šią asmens savybę, kaip itin svarbią, identifikavo dar 1923-aisiais. Jo pagrindinė skirtis grįsta revoliucijos ir maišto atskyrimu. Perfrazuojant į šiuolaikinę kalbą tai būtų kūrybiškumo ir neprotingo priešinimosi, noro nepaisyti visuotinai priimtų normų nesuderinamumas.

Štai kaip LŠS įkūrėjas rašo apie šią perskyrą: „Revoliucija – kilniausias, amžinai skaistus veiksmas. Tai yra kova su tuo, kas kliudo augti, plėtotis, kurti, kilti. Tai yra milžino žingsnis pirmyn. Maištas – tik kova prieš tuos suvaržymus ir pareigas, kurias gyvenimo būtinybė įvedė kaip būtiną darbo ir pažangos sąlygą.“ („Gyvenimas ir parinktieji raštai“. Čikaga, 1972. P. 305) Taigi tai, kas iš pirmo žvilgsnio atrodo panašiai, iš tiesų yra visiškai skirtingos prigimtės dalykai. Dabarties pasaulyje „revoliuciją“ tapatintume su nuolatinio naujų idėjų, iššūkių paieška dėl bendrojo gėrio, o „maištą“ tektų siėti su visokiomis radikaliomis išlaisvinimo teorijomis (iš tradicinės šeimos gniaužtų, iš Bažnyčios jungo, iš dviejų lyčių apribojimų ir t. t.). Tokių iš pirmo žvilgsnio nesiskiriančių sąvokų, reiškinių porų galima pateikti ir daugiau: patriotizmas ir šovinizmas, savigarba ir puikybė, sąžininga drausmė ir paklusnumas iš baimės ir t. t.

VIDINĖS KOVOS NEIŠVENGSI

Dera pripažinti, kad V. Putvinskio raštuose įmanoma rasti itin daug psychologizmų arba, tiksliau sakant, gyvenimo [ir kovos] psichologijos postulatų. Jis kovos, kovojimo ir atsinaujinimo svarbą padalija į dvi dalis – vidinę ir išorinę. Pradėkime nuo to, kaip V. Putvinskis supranta vidinės kovos specifiką.

Savo kūrinyje „Pirmasis nusidėjimas“ (Ten pat. P. 200) V. Putvinskis kalba apie kiekviename žmoguje tūnančias tamsiąsias jėgas, kurios trukdo valiai kovoti ir laimėti. Pastebima dar viena aiški tendencija – šaulių ideologo niekaip neišsina pavadinti tikinčiu kataliku kiekvienam įprasta prasme. Visuose jo raštuose Kristus paminėtas vos kelis kartus.

Blogio ir gėrio kovą jis yra linkęs įvardyti kaip nuolatinį vyksmą, o patį Dievą įvardija savo susigalvotomis sąvokomis: „Kurs Yra Ant Ribų“, „Aukščiausiasis“, „Antišlygtinis Viešpats“ ir t. t. Minimame kūrinyje žmogų gundančios tamsiosios jėgos jam siūlo laimę, tačiau, pasak autoriaus, to prakilniam žmogui negana: „Sekit pavyzdį neprotingos gamtos, kuri Aukščiausiojo valią vykdo. Tobuliausią laimę rasite ir čia, kūryboje, Jojo pavyzdžiu.“ Vėl aiškiai atsekamas kūrybiškumo, atsinaujinimo reikalingumas. „Tikėkit, laukit ir gyvenimo kūryba kelią gaminkit“, – kviečia V. Putvinskis.

Dar šiek tiek apie laimę, kuri dabartiniame laikmetyje galėtų būti tapatinama su materialiojo pasaulio pagundomis. „Jei sunkios sąlygos neleidžia tapti galingu valdovu, bent būk valdovu to viso pasaulio, kuris yra tavo sieloje. Užvaldęs šį pasaulį pasieksi ir išorinę jėgą. Būk stipresnis už laimę“, – it koks Rytų išminčius kalba V. Putvinskis (Ten pat. P. 226).

Sunku patikėti, tačiau budistinio dzen mąstymo pėdsakų šaulių ideologo kūryboje ne taip jau ir mažai. Skirtumas tik tas, kad dzen budizmas lieka prie visiškos ramybės, atsiribojimo, galiausiai nekovojoimo sampratos, o V. Putvinskiui tai tampa atsparos tašku aštrinant kovos, nepasidavimo, visuotinės gynybos, o galiausiai ir šauliškumo ideologiją. Toliau norisi pacituoti „Raštuose“ randamą dviejų deivių analogiją, kuri, nors ir netiesiogiai, labai tiksliai nusako šauliškumo esmę: „Toji, kurią pasaulis laiko laimės deive, visai ne deivė, o apgaulės laumė. Jos dovanų krepšelyje ant viršaus blizga smagumėliai, o dugne – nuodai. Tikra laimė yra doros deivės krepšelyje, bet ji paslėpta pačiame dugne. Doroji deivė siūlo tau krepšelį, bet nenori juo naudotis, nes ant viršaus guli idėja, pareiga ir visa tai, kas tau atrodo sunkiai keliamą, pavojingą, krauju perkama. Tu norėtum ranka pasiknisti maišelyje ir iš dugno išsitraukti laimę.“ (Ten pat. P. 226)

Tačiau tiesa paprasta: kovą laimėsi kovodamas, lenktynes – bėgdamas, o laimę pelnysi nesigundydamas „smagumėliais ir žibučiais veiksmo pradžio“.

MOKYKIMĖS NEKĖSTI

Vienas iš V. Putvinskio kūrinių skamba tikrai agresyviai ir akiplėšiškai – „Draugai dvikojai, mokykitės nekėsti“ (Ten pat. P. 219). Šis 1927 metais parašytas straipsnis skirtas dabartyje sunkiai suprantamai temai – kilniadvasiškumui. Čia V. Putvinskis savo mąstymą kilsteli į neregėtas aukštumas. Jei paklaustumėte, koks pastarasis geriausias kūrinyne skaitytas apie kovos, kovojimo pagrindimą, be vargo atsakytumėte – šis.

„Jei norite numesti vergiškai, varu jums uždėtus pareigos pančius, turite susikurti sąmoningas pareigas, nes tikra laisvė yra mokama sunkiomis sąmoningomis pareigomis“, – sako LŠS ideologas. Sąmoningumas, aiškiai suvoktas noras kažką keisti pilietį daro tikru šauliu. V. Putvinskis be skrupulų žmones suskirsto į tuos, „kurie nori lipti į kalnus“, ir tuos, „kurie, likę papėdėje, lauks užlipusiojo iš viršaus atneštos nuotraukos, kad pamatytų vaizdą nuo viršūnės“. Pastarieji žymiajam LŠS vadui visai nerūpi. Jei šmikas, tai šmikas ir nėra ko čia kreipti į tokius dėmesio.

Suprantama, tolerancijos persunktoje dabartyje tai skamba kiek keistai, tačiau V. Putvinskis, kalbėdamas apie tikrąją kovą ir net kerštą, tikrai negali būti apšauktas radikalų. Štai su koku jautrumu jis rašo apie išmušančią kovos valandą: „Kai ji išmuš, būk atsargus, kad kovodamas su idėja neužgautum žmogaus. Atmink, kad kiekvienas juodos idėjos žandaras turi žmogaus sielą. Tavo uždavinys išmušti kardą iš jo rankos, sunaikinti prisiūtus ženklus, bet nesužeisti širdies. Elkis atsargiai, kaip motina, kuri nekėsdama nešvarumo šveičia savo kūdikį.“ (Ten pat. P. 220)

Pateikdamas bent kelias neapykantos rūšis, V. Putvinskis galiausiai sugrįžta prie neapykantos ir meilės neišskiriamumo. „Neapykantos mokslas – sunkus ir kilnus. Norint jį įvykdyti, reikia prieš tai išmokyti laisvai ir gražiai mylėti. Jei to nemokat, jau geriau atidėkit neapykantos mokslą“, – sako jis. Tai ne protingo, o išmintingo vyro žodžiai...

MIRTIES KLAUSIMU

Nežinia, ar sudarytojų intencija, ar iš tiesų V. Putvinskio vėliausiai buvo parašytos kelios trumpos sentencijos mirties ir gyvenimo tema, kurios ir užbaigia „Raštų“ puslapius. Visas jas vienija nuolat kūryboje prasiveržianti drąsos kovoti tema. Ir kaip šioje vietoje neprisiminsi ne per seniausią anapilin iškeliavusio dar vieno išmintingo žmogaus – Arvydo Šliogerio, kuris drąsą buvo įvardijęs pamatine žmogaus dorybe. O kova, kaip žinoma, be drąsos neįmanoma. Pabaigoje kelios V. Putvinskio citatos:

„Kas nebijo mirti, dažniausiai myli gyvenimą.“

Mylėk gyvenimą ir mylėk mirtį, nebijok nei vieno, nei kito. Mirtis – gyvenimo dalelė. „Gražiai gyvenk ir gražiai mirk. Geriausias būdas nusikratyti mirties baimės – vystyti savo kūno vikrumą. Geriausiai kūną vysto visokios ristynės. Nekliudyk vaikams risti. Prižiūrėk tik, kad tai būtų daroma be keršto.“ x

**APIE KALAMAS
VIJAS, „KŪJATĮ“ IR
„VOROMANIJĄ“ »**

Tekstas ir nuotraukos – Valdas Kilpys

Kai valstybinių ar kitokių švenčių metu regite Gedimino štabo bataliono Garbės sargybos karius, pasidabinusius istorinėmis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų karių uniformomis, atkreipkite dėmesį į jų ginklus. Tai itin preciziškai atkurti ir pagal visas tuometes technologijas pagaminti koviniai peiliai, kirviai ir kalavijai. Seniai magėjo pakalbinti šių ginklų autorių, šeštos kartos kalvį Martyną Stankų. Pasitaikius pirmai progai šokame į automobilį ir štai... Vieکشniai.

VIEKŠNIAI, ARBA KAI UNIKALUMAS VERŽIASI PER KRAŠTUS

„Mano protėviai dirbo Žemaitijoje. Be pertraukos šešios kartos. Ir tiek. Ir aš prie jų. Jokūbas [vyriausiasis Martyno ir Inesos vaikas, jam dabar aštuoneri – aut. past.] jau dabar kalvėje turi savo „kūjatį“ [liet. plaktukas], tad įėjęs garsiai surinka: kur mano „kūjatis“? Duodu. Šiaip Vieکشnių miestelis savaime yra toks „keistas“, gal kokia radiacija jį apšvitino ar meteoritas koks ypatingas nukrito? [Juokiasi] Iš čia kilo broliai Biržiškos, Juozas Erlickas, Normantas Paulius, Svaras iš „G&G Sindikato“ čia vasaras pas gimines leisdavo ir dar daug kitų rimtų vyrų ir moterų yra iš Vieکشnių“, – pasakojimą pradeda kalvis.

Šiuo metu tris sūnus auginanti Inesos ir Martyno šeima gyvena visai šalia buvusios senosios kalvės. Planų beprotiškai daug: pastatyti miestelio prieigose geležinį vilką, toliau tęsti unikalių renginių organizavimą, atkurti senąją kalvę ir, savaime aišku, rasti deramų vyrų, kurie norėtų gilintis į kalvystės paslaptis. „Vieną rimtą žmogų turiu už mokinį. Dabar į Norvegiją išdūmė pinigų užsidirbti. Bet, atrodo, jis turi ir talentą, ir norą. Dar ir sūnūs auga...“ – viltingai į ateitį žiūri M. Stankus.

LOBIŲ KALVĖ

Kol kas Stankų „klano“ kalviai pluša Mažeikiuose. Netoli miesto turgaus statytame pastate dažnai išgirsi bumsint kūjus. Tačiau didžiosios paslaptys veriasi tik su pačių gaspadorių ūpu bendrauti. Bet kas, bet kaip čia neužeis. Vis dėlto kalvė – vieta, kur vyksta daug sunkiai nupasakojamų dalykų. Gal net stebuklų...

Pirmiausia nustebina įrankių įvairovė. Plaktukai, replės, įvairiausių formų kaltukai ir dar bala žino kas užima didžiąją dalį erdvės. Jie iškabinti ant sienų, guli šalia žaizdro ir tiesiog „keliauja“ po kalvę. Tik pats Meistras žino, kas ir kur padėta. Prašalaičiui čia –

1.

chaosas. Tačiau įdomiausia tai, kad šioje erdvėje aukščiausios prabos menas darniai sutaria su gyvenimo kasdiena.

M. Stankus iš neįstabios lentynos ištraukia iš kojų verčiantį artefaktą – nenusakomo grožio barokinio stiliaus žvakidę. Su ja, sako, mano brolis Mindaugas laimėjo europinį konkursą, dedikuotą būtent baroko meno krypčiai. Viduje kažkas susisuka: „Martynai, – aikčioju, – tokių daiktų vieta yra muziejuje arba karalių rūmuose.“ Kalvis prityla. Na, mes čia taip, tarp „geležų“, ir gyvename, atsako.

It patvirtindamas savo žodžius iš nišos ištraukia metalo dėžę. Čia, sako, – mūsų senovė. Ietigaliai, senovės lietuvių kovas menantys kirvių fragmentai ir dalykai, apie kurių amžių ir vertę reikėtų spręsti žinovams. „Žmonės žino apie mus, kas ką randa, atneša. Bet didžioji dalis eksponatų nupirktą Mažeikių turguje, „barachlyne“ [taip vietiniai vadina vietas, kur prekiaujama įvairiausiais metalo dirbiniais – aut. past.], – pasakoja Martynas.

APIE DAMASKO PLIENĄ

Martyno tėvas Algirdas buvo bene pirmasis Lietuvoje, kuris įvaldė Damasko plieno kalybos technologiją. Tai labai imli darbu, ilga ir reikalaujanti didelio meistriškumo technologija. Paklaustas apie Damasko plieno gamybą Kalvis Martynas nedaužodžiauja: „Geriausią pasigilinti į žodžio „kalavijas“ etimologiją. Lietuviai, matyt, išmanė šio plieno gamybos reikalus nuo seno, nes pats ginklas vadinasi būtent taip, kaip gaminamas šis plienas, – kalant skirtingas plieno vijas.“

Apie Damasko plieną prirašyta įvairių legendų. Pirmosios žinios Europą pasiekė iš Aleksandro Makedoniečio žygio į Indiją (~2300 m. pr. Kr.). Tenyکشčiai Pietų Indijos meistrai (dabar tai Tamil Nadu ir Keralos valstijos) žinojo slaptas plieno apdirbimo technologijas. Sakoma, kad šis gamybos

būdas buvo atrastas atsitiktinai, nežinant pačios esmės. Ypač gaminius iš šios rūšies plieno išgarsino Damasko miestas. Europoje viduramžiais labai vertinti Damasko plieno kalavijai su užrašu ULFBEHRTH. Tokie kainavę tiek, kad veik galėjai už išleistus pinigus pirkti tris kaimus su vietos valstiečiais.

Kalbant apie šiuolaikinį damaskinį plieną, o tai nėra tas pat kas originalusis Damasko plienas, verta kreipti dėmesį būtent į Meistrą. Tik keli Meistrai mūsųose iš tiesų tiria ir tobulina damaskinio plieno savybes. Kalbant paprasčiau, kai viduramžius menančiose mugėse regėsite itin dailiais skirtingo plieno raštais padabintas geležtes už prieinamą kainą, žinokite, kad šis meistras nuėjo išorės tobulinimo keliu. Ir tai visai nereiškia, kad geležtės yra nenusakomo gerumo. Tikras Damasko plienas, jei toks vis dar egzistuoja, yra „pekliškai“ brangus. Jei anuomet – trys kaimai, dabar teks pakloti kainą, už kurią įmanoma nusipirkti gerokai daugiau, nei įsivaizduojate.

GINKLAI

Paklaustas apie savo aistrą senųjų ginklų rekonstravimui, Martynas susimąsto. „Žinai, dažnai pagalvoju apie praeitį. Didžiuojamės, džiaugiamės lietuviško ginklo pergalemis Durbėje, Žalgiryje ir kitur, bet ar pamąstome, kad šios pergalės nebūtų įmanomos, jei lietuviai nebūtų turėję kokybiškų ginklų? Tiksliau sakant, ar būtų jie laimėję, jei vietos meistrai jiems nebūtų nukalę „šnairių“ kalavijų, puikių kirvių ir „smaiglių“ ietigalių?“ – it savęs klausdamas pasakoja ne vieną dešimtį kalavijų nukalęs kalvis.

Mūsų kariuomenės Garbės sargybos vyrai renginiuose rodo si tikrais ginklais. Kirviai pagaminti pagal Kretingos sav. Laivių kapinyne rastus kirvių pavyzdžius, koviniai peiliai taip pat iš ten. Kalavijai yra Desiukiškių tipo: 104 cm ilgio ir 4,8 cm pločio geležte. Skersinis [dar vadinamas „garda“] platėjantis ir su žemyn lenktais galais. Šio kalavijo

2.

3.

4.

5.

1. Įrankių gausa kalvėje nenupasakojama.
2. Martyno rankose – baltiškas „vėduoklinis“ kirvis, kurio viena iš funkcijų buvo nutraukti raitelį nuo žirgo.
3. Ietigalių kalimas – dar viena žemaičio kalvio specializacija.

4. Kalvėje pūpso net keli stori segtuvai istorinės medžiagos apie ginklus.
5. Trys Desiukiškių tipo kalavijai, kuriuos užsakė Lietuvoje gerai žinomas šaulys.

atitikmuo saugomas Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje. M. Stankus iš tik jam vienam žinomos vietos paima storą segtuvą su archeologinių radinių reprodukcijomis, matmenimis. „Teko nemažai paplušėti archyvuose, muziejuose, kol surinkau originalių ginklų piešinius, nuotraukas, matmenis“, – atvirauja Meistras.

Paklaustas apie naudojamas plieno rūšis šiems ginklams, Meistras atsakė, kad tradiciškai manoma, jog kuo kietesnis kalavijas ar peilis, tuo geriau. Tačiau tai nėra visa tiesa. Viduramžiais buvo naudojami iki 40 HRC (pagal Rockwello skalę), t. y. gerokai minkštesni, nei esame įpratę, plieno kalavijai. Priežastis paprasta – geriau dažniau galėti, nei turėti sutrupintą ginklą. Taip pat, pasak M. Stankaus, dažnas peilis ar kalavijas būdavo grūdinamas zonomis – ašmenys labiau, o pati geležtė likdavo elastinga ir nelūžtanti.

KALVYSTĖS AKTUALIJOS

Žemaitija. Vien išgirdus šį regiono pavadinimą kalvystė stoja šalia. M. Stankus buvo vienas iš kalvystės švenčių sumanytojų ir organizatorių. Niekur daugiau Lietuvoje vasarą vienu metu į vieną „daiktą“ nesusirenka tiek meistrų. Nepaisant to, pašnekovas bendrą situaciją mūsų šalyje apibūdina kaip gana apgailėtiną: „Įsigalėjo kažkokia „voromanija“, – juokiasi, – jei mugei sugebi nukalti vinį, vorą ar dar kokį „baiboką“, vadinasi, esi kalvis“, – sako jis. Visur regimas „kalviškai daužytas“ metalo paviršius iš tiesų yra ne meistrystės, o nesugebėjimo būti Meistru atitikmuo. Suprantama, su išimtimis. Daugelis naudojami suvirinimo teikiamomis galimybėmis, bet tai su tikrąja kalvyste taip pat neturi nieko bendro. Žodžiu, kičo nestinga.

„Einu kitu keliu, noriu iš tiesų įsigyventi į mūsų protėvių naudotas technologijas, įrankių naudojimą“, – sako M. Stankus. Jo teigimu, visai netoli nuo tos vietos, kur kalbėjomės, Daubarių miestelyje buvo rastos net dvi geležies lydymo krosnys. Kalvis pasišovė atkurti šias protėvių geležies gamybos technologijas ir... jam tai pavyko. Ruošiasi net keturias dienas, sudeginta tonos malkų, bet moliu drėbtose krosnyse geležis radosi. It prieš pusę tūkstantmečio, kai mūsų protėviai tai darė iš reikalo, gindamiesi nuo priešų. „Jau šiais metais planuoju kažką panašaus Griežėje, prie piliakalnio. Naktimis sapnuoju, kaip viskas atrodys. Lydysime plieną, bus rimta šventė. Čia, aplink Mažeikius, kertasi įvairių baltų genčių teritorijos. Žiemgaliai, kuršiai, žemaičiai čia nuo seno kūrėno kalvių krosnis, o mes pasistengsime, kad jos neužgestų“, – spausdamas ranką sako kalvis Martynas.

„Kur mano „kūjatis?“ – nevalingai pagalvoju. Pats esu kalvio sūnus, o nuo prigimties nepabėgsi... x

6

JEI GALĖTUM Į PRAEITĮ NUSIŪSTI VIENĄ SAKINĮ TARPUKARIO LIETUVOS ŠAULIAMS

Tekstas – Gabrielius E. Klimentka

Neįtikėtina, bet buvo sukurta priemonė, kuria galima į praeitį nusiųsti trumpą žinutę. Vadovaujantis fantastikos žanro kanonais, tokia priemonė būtų labai riboto naudojimo. Viena vertus, laikotarpis, į kurį gali nusiųsti pranešimą, kita vertus, žinutės ilgis. Taigi ir mūsų sukurta fantastinė laiko mašina skirta pranešimams į praeitį siųsti. Kadangi žinučių siuntimas į praeitį kol kas yra itin brangus, naudojantis daug energijos ir finansinių išteklių, o laikotarpis, kurį gali pasiekti mūsų pranešimas, – viso labo tik 100 metų, mokslininkai ilgai tarėsi, koks tekstas ir kam turėtų būti adresuotas.

Ilgai tarėsi, ginčijęsi ir diskutavę, mokslininkai nusprendė, kad, jei jau Lietuvos šaulių sąjunga švenčia savo šimtmetį bei atkūrimo trisdešimtmetį, reikia šaulius pasveikinti leidžiant parinkti, kokią žinutę ji nusiųstų pirmiesiems šauliams. Ta proga buvo apklausti visos Lietuvos šauliai, jų mintis ir pristatome. Kiekvieno iš šių brolių ir sesių buvo paklausta: „Jei galėtum į praeitį nusiųsti vieną sakinį tarpukario Lietuvos šauliams, koks tai būtų sakiny?“

1. Šaulių sąjunga ir po šimtmečio tebebus lietuviams pavyzdys ir įkvėpimas, todėl kiekvienas šaulys tesielgia taip, kad jo darbai ir žygiais ainiai galėtų didžiuotis. (Andrius Kaluina)

2. Jūsų dėka Lietuva laisva ir gražesnė, nei įsivaizdavote. (Viktorija Kuzminienė)

3. Ačiū už Jūsų stiprybę, kuri įkvepia laisvą tautą ir po šimto metų. (Gediminas Naprys)

4. Tėvynės meilės ir vilties! (Ramūnas Šerpatauskas)

5. Ačiū už vertybes ir pavyzdį, kuriuo galime sekti. (Paulius Tamolė)

6. Ačiū, broliai ir sesės, jūs laimėjote laisvę savo anūkams ir proanūkiams. (Segiejus Šutovas)

7. Jūsų kova už laisvę džiaugsis ainiai ir po šimto metų. (Mindaugas Sakalauskas)

8. Nebijokite būti sąžiningi ir prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ir žodžius. (Vaidotas Zinkevičius)

9. Didžiuojamės jumis, jūsų gebėjimu telkti Lietuvos žmones, būti tais deimančiukais ir šviesos šaltiniais, kurie per pagalbą Lietuvos kariuomenei, per miestų, miestelių ir kaimų šventes ir renginius nešė lietuviškos kultūros suvokimą ir lietuviybės sampratą. (Gintaras Koryzna)

10. Kur slypi jūsų šauliškos motyvacijos paslaptis? (Linas Kavaliauskas)

11. Nuoširdžiai Jums dėkoju už išsaugotą šviesą ir gaivų laisvės gurkšnį. (Renalda Kvedaraitė)

12. Sesės ir broliai šauliai, tai, kuo tikite ir kuo gyvenate, – gyva, puoselėjama ir auginama, Jūsų pavyzdys mus įkvepia! (Linas Mikaila)

13. Tikrai narsa, drąsa ir sumanumas atves į laisvą ir nepriklausomą rytojų. (Tomas Pečkys)

14. Judėk į priekį, tikėk, veik, ateis diena. (Vaidotas Markevičius)

15. Dvasios tvirtumo, ryžtingumo ir vienybės, nes už jūsų yra visa Lietuva!!! (Marius Zinkevičius)

16. Visi mes kaip vienas, broliai ir sesės, ryžtingai į kovą!!! (Edita Radimonaitė)

17. Karštu veidu prakaitas vingiuoja, bet ramu širdy, nes už laisvą tėviškės rytojų Tu, kary, budi. (Ugnė Rakauskaitė)

18. Ačiū už tai, ką turim. (Linas Davainis)

19. Tarnauk! (Vytis Šulinskas)

20. Mes tai – Jūs. (Žilvinas Neliubšys)

21. Ačiū, Brolau. (Mantas Petkauskas)

22. Įsivaizduok, vien dėl to, kad esi čia šiandien vienas, po daugelio metų būsi pavirtęs į šimtus ar net tūkstančius. (Audrius Paliulis)

23. Priešintis! (Lukas Vaičiulis)

24. Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk. (Daugirdas Pranaitis)

25. Už Tėvynę, už miškus ir už Ažuolus vaikus! (Sandra Petraškaitė)

26. Tik tas Jūsų sukurtas stiprus pagrindas laiko šių dienų šaulius, kurie tęsia ir tęsia vis atsigręždami ir prisimindami. (Laura Gaidelytė)

27. Kaip kovojot, taip kovokit iki paskutinio kraujo lašo, nes Jūsų iškovotą laisvę per amžius saugo ateities šauliai. (Gražvydas Karoblis)

28. Šauliai, naujajame tūkstantmetyje Lietuva stipri kaip niekad, tai – Jūsų ryžto ir pasiaukojimo rezultatas! (Viktoras Ivanenko)

29. Prisiekę visų laikų šauliai turi būti pavyzdys, kaip reikia iš tiesų darbai, o ne žodžiais Tėvynę mylėti. (Birutė Surinėnaitė–Dubosienė)

30. Meilė Tėvynei ir laisvei neturi ribų – ji nepavaldi laiko tėkmei, tad jūsų širdžių ugnis – amžina. (Audrius Pelanis)

31. Niekad nepasiduok, mušk priešą visur! (Žilvinas Stanevičius)

32. Pasirinkai teisingą kelią! (Egidijus Janutis)

33. Broli, sese, šauliai – prisikėlė! (Rasa Rimidytė)

34. Mes, šių dienų šauliai, tęsiame ilgos ir turiningos Lietuvos šaulių sąjungos, gimusios (1919 m.) kovą dėl Lietuvos nepriklausomybės žaizdre, istoriją. (Rima Skrodenytė)

35. Valstybė bus tol gyva, kol ji prisimins savo istoriją. (Saulė Paulauskaitė)

36. Mes, Gabijos būrio jaunieji šauliai, puoselėjame šaulių tradicijas, džiaugsmus ir rūpesčius, dainas ir švytinčias uniformas bei vėliavas. (Kamilė Sekstinš)

37. Nors tūkstančiai šaulių paaukojo gyvybę ant Tėvynės aukuro, patyrė sovietinių gulagų baisybes – Šaulių sąjunga vėl gyvuoja ir gyvuos. (Povilas Stanys)

38. Jūsų prakaitas yra mūsų paskatinimas, darbas – plyta pamato, ant kurio stovi Lietuva. (Almantas Alminas)

39. Mes, jūsų broliai ir sesės šauliai, iš dabarties įgyvendinsime jūsų viltį pasipriešinti okupantui. (Rimvydas Gurskas)

40. Ramiai, vyrai, galimas ir kitas scenarijus nei – Vilnius mūsų, o mes rusų. (Dariuszas Litwinowiczius)

41. Ačiū tau broli / sese šauli [-e], būk pasiruošęs [-usi] įvykiams netolimoje ateityje, ruošk savo vaikus ir lengvai nepasiduok. (Robertas Kajokas)

42. Mes tęsiame jūsų darbus. (Saulius Mikalajūnas)

43. Būk. kuo ir kur esi, Šauli, Tu taikliai nusitaukęs! (Mantas Petravičius)

44. Jūsų misija – tęsiama. (Inga Peslekaitė)

45. Šauly, ačiū už tai, kas šiandien esame. (Kristina Kazlauskaitė)

46. Mes, lietuviai, dar esame lietuviais, nes Jūs esate gyvi mūsų širdyse. (Vilius Baronas)

47. Laukia sunkus šimtmetis, bet mes vėl laisvi! (Vaidotas Okuličius-Kazarinas)

48. Jūs padėjote pamatus tikram patriotiškumui ir parodėte pavyzdį ateities kartoms, tad mes pažadam tęsti Jūsų darbus. (Jūrius Mazaliauskas)

49. Būkit kaip bitelės – taikiai ir darbščiai dirbkit, bet, jei kas užpuls, narsiai ginkite! (Šarūnė Saladžiuvienė)

50. Mūsų daug ir mes stiprūs, skirtingi ir vieningi. (Ignas Jurčiukonis)

Dėkojame visiems šauliams, padėjusiems mokslininkams išrinkti žinutę mūsų pirmiesiems broliams ir sesėms šauliams, kurių pėdomis einame. Ačiū Jums, XXI amžiaus šauliai! x

PUNSKĖ PAGERBTI LIETUVOS PARTIZANAI

7

Tekstas – Stasys Ignatavičius, LŠS V. Putvinskio-Pūtvio klubo prezidentas

Praėjusių metų pabaigoje Punske (Lenkijos Respublika) valsčiaus svetainėje įvyko konferencija, skirta metraščio „Terra Jatwezenorum“ 11 tomo pristatymui ir Lietuvos Laisvės kovų didvyrio, Dainavos apygardos partizanų kapitono Jurgio Krikščiūno-Rimvydo 100-osioms gimimo bei jo ir jo adjutanto Vytauto Prabulio-Žaibo 70-osioms žūties metinėms paminėti.

Į konferenciją atvyko ne tik gausus būrys Lenkijos lietuvių bendruomenės tautiečių, bet ir daug svečių iš Lietuvos: Vilniaus, Kauno, Lazdijų, Prienų, Marijampolės, Vilkaviškio ir kitų miestų. Konferencijos salėje matėsi ir Lietuvos šaulių bei kariuomenės uniformos (dalyvavo LŠS V. Putvinskio-Pūtvio klubo nariai, KASP savanoriai ir Lietuvos kariuomenės Strateginių komunikacijų departamento vyr. specialistas mjr. Donatas Mazurkevičius). Konferencija prasidėjo Punske lietuvių ansamblio „Tėviškės aidai“ (vadovas – Gediminas Kraužlys) ir visų konferencijos dalyvių sugiedota „Tautiška giesmė“.

Renginio organizatorius Punske „Aušros“ leidyklos direktorius ir metraščio „Terra Jatwezenorum“ leidėjas Sigitas Birgelis padėkojo visiems už atvykimą, renginio vedėja Nijolė Birgelienė pristatė atvykusius svečius ir supažindino su konferencijos programa. Lietuvos Respublikos prezidento Gitano Nausėdos patarėjas Saulius Karalukas perskaitė Jo Ekscelencijos sveikinimą, padėkojo Punske lietuviams už šiltą priėmimą ir pabrėžė, kad prezidentas dar ne kartą apsilankys šiame lietuviškame kampelyje Lenkijoje. Konferencijoje pranešimus apie metraštį, lietuvių Sūduvoje, Lietuvos partizanų didvyrišką kovą šiose apylinkėse ir okupacinius refleksus (tarp heroizmo ir išdavystės) Sūduvoje skaitė istorikai Kęstutis Subačius, Justinas Sąjauskas, konferencijos organizatorius Sigitas Birgelis ir dr. Bronius Makauskas. Per konferencijos pertraukėlę dalyviai buvo pavaišinti karšta kava ir arbata bei įvairiais skanėstais. Renginio metu buvo pristatyta J. Krikščiūno-Rimvydo giminingos Ritos Pauliukaitienės sudaryta knyga „Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas ir jo artimieji“. Po knygos pristatymo konferencijos dalyviai ypač sužavėjo Punske lietuvių kultūros namų teatro „Kregždė“ montažas „Jurgio Krikščiūno-Rimvydo gyvenimas ir žūtis“. Jaunųjų vaidybininkų pastatymas buvo toks nuoširdus ir jausmingas, kad ne vieno konferencijos dalyvio akyse pasirodė ašarų... Po oficialiosios dalies renginio dalyviai nuvyko į Šlynakiemį, kur kaimo pakraštyje esančiame pušynėlyje buvusiam bunkeryje išduoti žuvo

J. Krikščiūnas-Rimvydas ir jo adjutantas Vytautas Prabulis-Žaibas. Čia buvo pastatyti du nauji beržiniai kryžiai, kuriuos pašventino Punske Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčios klebonas Česlovas Juozapas Baganas. Prie naujai pašventintų kryžių buvo padėta gėlių, uždegta žvakutė ir sugiedota malda. Punske viršaitis Vytautas Liskauskas savo kalboje pabrėžė svarbą įamžinant Lietuvos nepriklausomybės kovose žuvusius didvyrius kaip istorinius paminklus ateities kartoms. Apie būtinybę įamžinti Lietuvos istorijos asmenybes kalbėjo Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo Strateginių komunikacijų departamento vyr. specialistas mjr. Donatas Mazurkevičius ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus muziejininkė Greta Kučinskaitė. LŠS V. Putvinskio-Pūtvio klubo prezidentas Stasys Ignatavičius savo pasisakyme minėjo, kad ši vieta Šlynakiemyje yra dažnai Lietuvos šaulių lankoma – vykstant į Žalgirio mūšio metinių renginius, organizuojant poilsines išvykas į Jotvingių sodybą Oškiniuose ir prieš Vėlines. Jauniesiems šauliams čia pasakojama apie J. Krikščiūno-Rimvydo pasiaukojimą ir jo adjutanto V. Prabulio-Žaibo kovą už Lietuvos išsivadavimą. Dar ilgai partizanų žūties vietoje skambėjo ansamblio „Tėviškės aidai“ dainorėlių ir renginio dalyvių atliekamos Lietuvos partizanų ir liaudies dainos. Grįždami namo, nusprendėme pakviesti Punske lietuvių kultūros namų teatrą „Kregždė“ į Lietuvą ir organizuoti vaidinimo „Jurgio Krikščiūno-Rimvydo gyvenimas ir žūtis“ pristatymą jauniems šauliams. x

Laisvę atkūrėme prieš 30 metų!

ESI TIKRAS LIETUVOS PATRIOTAS, TUOMET
PRIVALAI BŪTI SU MUMIS

kovo 10 d. 20 val. ant Stalo kalno

MES PARŪPINSIME:

- Didelį laužą (gal net ne vieną);
- Karišką improvizuotą sceną;
- Gerą nuotaiką!

Pasitikime **#K11** visi kartu
su daug ugnies, dainų ir jaukių pokalbių

Esi fakyras, žonglierius ugnimi, moki dainuoti, groti ar žinai, kas norėtų praturtinti mūsų visų ugnies ir dainų vakarą, – parašyk!

1.

2.

KOVO 11-OJI – LAUŽO ŠVIESA IR SKAMBANČIOS DAINOS

1–2. 2019 metų Kovo 11-osios šventės akimirkos.

8

Tekstas – Aistė Janulevičiūtė
Nuotraukos – E. Genys, I. Budzeikaitė

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos išvakarėse Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Kariūnų taryba organizuoja dainų ir prisiminimų vakarą „Kovo 11-osios laužai“. Kalnų parke, ant istorinio Stalo kalno, degindami laužus kariūnai siekia įsimintinai ir įdomiai paminėti vieną reikšmingiausių valstybės švenčių. Šiemet šis renginys ypatingas – juk švenčiame net 30-ąsias Kovo 11-osios metines.

Mintis Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos proga surengti šiltą ir jaukų vakarą kariams kilo dar prieš 10 metų tuomečiams IV kurso kariūnams. Pasak Karo akademijos vyriausiojo instruktoriaus kpt. Almino Sinevičiaus, tuomet K-9 korpuso 109 kambaryje svarstant, kaip originaliau paminėti šią datą, pasipylė tikras minčių lietus: „Kiek pamenu, kažkodėl manėme, kad Nepriklausomybės atkūrimo dienos reikia laukti ir ją pasitikti. Lygiai taip, kaip visa lietuvių tauta laukė, kada Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas paskelbs Nepriklausomybės Atkūrimo Aktą.“ Todėl draugai ir sugalvojo, kad, norėdami

paminėti Kovo 11-ąją, galėtų tai padaryti jos išvakarėse – pasitikdami šią Lietuvai svarbią dieną. Pasak kpt. A. Sinevičiaus, atsižvelgdami į tai, kad kovą naktys šaltos, o laužai – puikus šilumos šaltinis, – prie jų dar mūsų protėviai budėdavo ir netgi signalus apie artėjantį priešą jais perduodavo, – nutarė pakviesti prie jų susiburti aktyvius bendraminčius, o patį renginį pavadinti „Nepriklausomybės laužais“. Alminas taip pat pabrėžia, kad tai – ne vien jo, o bendra keturių draugų iniciatyva. Todėl šio renginio pradininkais galime laikyti ir dar tris jo gerus bičiulius – kpt. Daugirdą Antulį, kpt. Algirdą Navasaitį ir kpt. Kazimierą Bogdaną.

Kpt. A. Sinevičius taip pat paaiškino, kodėl renginiui organizuoti pasirinko būtent šią vietą – Stalo kalną Vilniuje, primindamas, jog viskas yra simboliška: „Tai – Vilniaus pilių komplekso dalis. Akivaizdu, kad šis kalnas buvo svarbus Gedimino pilies rytinis sparnas, saugojęs nuo grėsmių iš tos pusės.“ Palanku buvo ir tai, kad šioje ypatingoje vietoje tuo metu nebuvo organizuota jokio reikšmingesnio visuomenei renginio.

Patriotinės šventės ant Stalo kalno idėja gyva iki šiol. Kpt. A. Sinevičius tiki, kad šis renginys iš pradžių buvo kažkas naujo – ne paprastas minėjimas, kur sakomos

įprastos sveikinimo kalbos: „Naktis, laužas, karių bendruomenė, pakili aura suteikia pojūčių, kurių nepatirsi kituose renginiuose. Pavadinčiau tai tam tikra mistika, kuri siejasi su kiekvieno iš mūsų meile savo valstybei. Nepriklausomybės laužus įžiebė aistra, kurią prieš dešimt metų pajutome mes, o dabar pajuto tūkstančiai žmonių, nors kartą dalyvavusių šiame renginyje.“ Todėl tradicija taip, kaip pirmąjį kartą, minėti Kovo 11-ąją išliko ir įkvepia kiekvieną naują kariūnų laidą, kelia jos dvasią.

Karo akademijos G9 skyriaus viršininkas kpt. Donatas Suchockis ragina ir šiemet susiburti draugėn: „Mes, Karo akademijos bendruomenė, kviečiame visus susirinkti ant Stalo kalno kovo 10 dieną 20 valandą ir išbūti iki pat vidurnakčio, kai sustoję aplink laužą garsiai sugiedosime Lietuvos valstybės himną.“ Šis renginys unikalus savo nuoširdumu ir paprastumu: jokios komercijos, improvizuota scena, savanoriškai prie renginio organizatorių prisijungę dalyviai ir draugiška aplinka. Pasak kpt. D. Suchockio, šios šventės žinia visada ta pati: „Kariai kartu su visuomene budi ir yra pasirengę apginti laisvę. Pasitinkame šventę dainomis prie laužų, bet iškilus grėsmei – imsimės ginklo ir apginsime tai, kas mums priklauso, – savo šalį.“ Todėl renginys turėtų suburti Lietuvos

gyventojus ir jos svečius, visus – nuo vaiko iki senelio. Šiais metais tikimasi ir įspūdingos programos. „30-ųjų Kovo 11-osios metinių proga ketiname užkurti net tris didelius laužus, kad prie jų visiems užtekėtų vietos pasišildyti. Laužų šviesoje improvizuotoje scenoje pasirodys kariai, kariūnai ir gerai šalyje žinomi atlikėjai, žongliravimo ugnimi meistrai – vadinamieji fakyrų. Vyks tradicinė virvės traukimo rungtis, savo gebėjimus demonstruos fizikai, bus vaišinama kareiviška koše ir karšta arbata“, – sako kpt. D. Suchockis.

Karo akademija, siekdama deramai įprasminti ir paminėti jubiliejinės Kovo 11-osios metines, kviečia prisijungti prie karių bendruomenės – ateiti ne tik stebėti šio šaunaus renginio, bet ir pasirodyti jo scenoje. Juk pagrindinė šventės idėja – skatinti žmones įvertinti laisvės, vienybės ir patriotiškumo reikšmę ne tik asmeniniame, bet ir valstybės gyvenime.

Įki pasimatymo ant Stalo kalno! ×

Užkopti į Stalo kalną galima iš T. Kosciuškos g. (patenkama į estradą) ir iš Olandų g. pusės (takeliu tarp Krivių stotelės ir Vytauto Didžiojo Vilniaus karo muziejaus).

KAIME GELBĖJO PIRŠLYS, O PRAKUTUSIEMS MOKSLUOSE – LAIKRAŠTIS

Tekstas – Birutė Malaškevičiūtė
Nuotraukos – Birutės Malaškevičiūtės kolekcija

Tarpukario kaime, nuėmus derlių, ne vienas jaunikaitis pradėdavo dairytis liežuvoto piršlio, kad šis pagelbėtų gauti turtingą ir gražią žmoną. Kaimuose juk be piršlio buvo prapultis – kas, jei ne jis mergelės tėvams dantis užkalbės, geresnį ir didesnį kraitį išderės, kreivą šleivą jaunikaitį svajonių žentu pavaizduos. O štai miestuose, kur liaudis buvo šiek tiek prakutusi moksluose ir mažiau prietaringa, susipažinti padėdavo laikraščiai, kuriuose buvo spausdinami pažinčių skelbimai. Lietuviškų laikraštinių pažinčių vajas prasidėjo XX amžiaus pradžioje tarp išeivių, vėliau ši mada persimetė ir į nepriklausomą Lietuvą. Buvo net leidžiami specializuoti pažinčių skelbimų laikraščiai ir žurnalai. Populiariausias tarp Amerikos lietuvių ir vietinių buvo „Piršlys“. Žinoma, amerikietiškas variantas šiek tiek skyrėsi nuo lietuviškojo. Jis buvo drąsesnis straipsniais, reklamomis, ieškotojai atviriau dėstė savo privalumus ir lūkesčius, nepabijodavo įdėti ir nuotrauką. Jei kalbėsime apie reklamas, amerikietiška variante nuolat buvo reklamuojama „Artistiškų paveikslų knyga“, kurioje „tie moterų paveikslai yra gamtiški-gryni“. O štai lietuviškajame variante tarp reklamų garbingą vietą užėmė karstų ir baldų dirbtuvė „Konkurencija“. Beje, pirmasis lietuvių kalba išspausdintas pažinčių skelbimas buvo 1884 metais „Aušroje“.

PASIDRABSTYMAS KEIKSMAIS IR PURVAIS

Pirmas rimtesnis skandalas dėl pažinčių skelbimų spaudoje kilo 1910 metais, kai Amerikos lietuvių laikraštyje pasirodė straipsnelis „Laikraščiai-piršliai“. Jos autorius pasivadinęs Barbės Žentu rašė (kalba ir skyryba originali): „Dar viena bjauriausioji mūsų laikraščių yda, kad jie tarnauja grupėje prieš vestuves kaipo piršliai. Gal sakysite netiesą rašau, paimkite štai „Lietuvos“ ar „Vienybės Lietuvininkų“ pastaruosius numerius, o persitikrinsite. Kam, kam, bet man matosi, kad laikraščių užduotis yra savo žmones mokinti doros, meilės, gerų pavyzdžių ir tt. Bet dabar pasižiūrėjusį juos visai kas-kita matosi; jie tarnauja už piršlius ir tokius piršlius, jei jų peršamoji porėlė susijungia, tai pakol kas toje šeimynoje girdisi: „kad aš tavęs būčiau nepažinęs.... kad tu pasikartum.... kad pasikartų tas „Lietuvos“ ar „Vienybės“ leidėjas!.... Kokią jis man pačią išpiršo, kad nė mėsos nemoka iškepti, nė tų prasčiausių barščių nebežino kaip virti!“.... [Tai tik faktai vyručiai!]. Kitam ateityje girdisi: „Tu, biese, skelbeisi, kad moki penkias kalbas ir turi kelis tūkstančius, o dabar nei darbo negauni, nė pinigų nebeturi; kad savo gyvenimą nors kartą užganėdinsiui ištekdama už tokio turčiaus ir galvočiaus, o dabar pačiai reikia vargti, dirbti, dar ir jam duonos kąsnį parnešti!“.... Ir daug tokių panašių išsireiškimų esu girdėjęs, tai savo ausimis, tai pasakojimuose kitų žmonių. Ir matosi, kad mūsų laikraščiai yra meilės, doros ir šeimyniško gyvenimo ardytojais (kiek esu girdėjęs, kad tokios susijungią ypotos po kelių mėnesių gyvenimo persiskiria iš virš nurodytų priežasčių).

Taigi ateinančiame laikraštinių suvažiavime, primenu, jog leidėjai ar administratoriai susitartų ir tokių panašių apskelbimų: „kad pajieškau, apsidėimui merginos ar našlės, kad pajieškau vaikino.... kaip ant savo metinių sukaktuvių.... mylinčio laisvę, dorą ir dailą [žiūr. „V.L.“ No. 1] ir kitokų tame amate gražių žodelių, į savo laikraščius nekimšty, nes jie vien tik blėdį ir blėdį gan didelę atgabena mūsų tarpe. Kad jaunasis norės vesti, ar jaunoji ištektėti, ras sau draugus ir be

laikraščių tarpininkystės ir, be abejo, tada jų ženybinis-šeimyniškas gyvenimas kur kas bus gražesnis, meilesnis ir padoresnis.

Kam rūpi meilė, dora – teapsvarstai apie tai.“

Tuokart „Lietuvos žinios“ džiugavo, kad „mums ligšiol dar neprisiėjo apie tai kalbėti, nes Lietuvos laikraščiai piršliavimu ligšiol neužsiėmė. Bet štai „Rygos Naujienos“ pradžia jau padarė, apskelbdamos „kavalierių“ ir „merginą“. Bereikalo, nes tai ne laikraščių, bet piršlių darbas ir paveržti jiems duona net nepadoru būtų.“ Tačiau specialiai ir netyčiom „Lietuvos žinios“ užmiršo, kad dar 1884 metais „Aušroje“ buvo išspausdintas pažinčių skelbimas. Pasiturintis, išsilavinęs vyras ieškojo sau pačios, kuriai būtų rūpėję ne tik materialūs dalykai, tačiau ir meilė tėvynei, net jei tektų dėl jos nukentėti. Originalus skelbimas atrodė taip: „Pasiturs apszviestas Lietuvis geidauja sav sziesios Lietuvaitės per paczia. Pageistinoji žmogistė turėtu jį visiszkai suprasti, t. e. turėtu žinoti, jog žmogaus szirdijje tilpsta ne vien rupesnis apie maistą, drabužį, pastogę ir kuniszką ramumą, bet ligiai tur’ ten vietą troszkimas visūtinios doribės, teisibės, tėvinės meilės, kad jį suprastu, jog dėl nutildimo ir tu troszkavimu vert ira dirbti, o kitą sikį ir nukentėti. Kas pasitiki galėsenti už tokio viro su gera sąžine isztekėti, teatsiunczia savo adresą, jei galima ir potograpiją į „Auszros“ rėdistę, po „Lietuvaitė“. – Užtilėjimas, suprantama, garbės dalikas.“

PO SKANDALŲ „PAJIEŠKOJIMAI“ TAPO POPULIARESNI

Nors buvo neigiamai vertinami ir kritikuojami pažinčių skelbimai, populiariųjų „Paieškojimų“ skyrelių laikraščiai atsisakyti net nesirengė. Jie buvo gana pelningi – tik kvailas pjauna šaką, ant kurios sėdi. Kaip tik po kritikos dar padaugėjo tokių skelbimų. Buvo ieškoma pabėgusių vyrų, žmonių, „prapuolusių švogerių“, ieškoma ir būsimų žmonių, ir vyrų. Kartais pasirodydavo ir keistoko turinio žinučių (kalba ir skyryba originali): „Pajieškau keturių jaunų merginų ant kvartieros pareiti: turiu dailius ruimus, laikau dykai – bet turi darbus vakarais

1. Amerikos lietuviai vyrai, jei tik turėdavo automobilį, – būtinai tuo pasigirdavo pažinties skelbime. Lietuvoje merginų simpatijas buvo galima pelnyti turint ir dviratį.
2. Lietuviškajame „Piršlio“ variante tarp reklamų garbingą vietą užėmė karstų ir baldų dirbtuvė „Konkurencija“.

dirbti.“ Arba: „Rimtam pelningam bizniui reikalingas kompanione –as su nedideliu kapitalu grinais pinigais iki 10.000 litų, biznis duodą grinų paimų 1000 litų mėnesiui. Pirmenybė moterims. Panelė-gyvaanašlė. Našlė.“

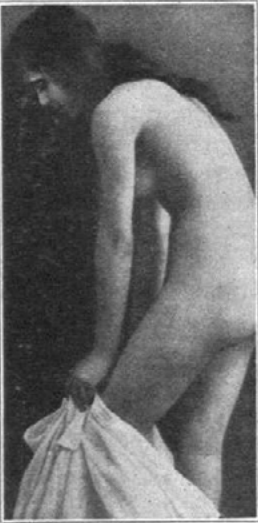
Bėgant laikui pažinčių skelbimų laikraščiuose vis daugėjo, tad nenuostabu, jog buvo leidžiami tik pažintims skirti laikraščiai. Amerikoje lietuvių išeivijai trečiajame XX amžiaus dešimtmetyje buvo leidžiamas mėnesinis žurnalas „dėl nevedusių“, „Piršlys“. Tarpukario Lietuvoje, po 1918 metų, laikraščiuose taip pat nesvetimi tapo skelbimai, skirti būsimo sutuoktinio paieškoms. „Mėnesinis meilės ir vedybų laikraštis“ irgi buvo pavadintas „Piršliu“. Tiesa, vien tik tam skirti laikraščiai ilgai negyvuodavo.

„GRAŽIAI ATRODAU, TINKAMAS PRIE ŽMONIŲ“

Pažinčių skelbimuose save įpiršti norėjo tiek vyrukai, tiek merginos. Lietuvos pažinčių skelbimai buvo kur kas kuklesni ir konkretesni nei Amerikos lietuvių, kurie laisviau dėstė savo norus ir pageidavimus, neretai nurodydavo tikybą ir pabrėždavo, ar ji svarbi, ar ne, nurodomas ūgis ir svoris. Pateikiant aprašymą apie save buvo stengiamasi pagražinti realybę, nevengiama perdėtai pasigirti, kaip sakė kritikai, prirašoma bent penkių kalbų mokėjimas (tai buvo pamėgę Amerikos lietuviai). Vienas iš tokių „poliglottų“, kuriam smagiausia susirašinėti lietuviškai, save apibūdino taip: „Lietuvis, mašinistas, 35 metų amžiaus, laisvas. Turiu minkštų gėrimų biznį. Vidutiniškai rėdausi. Kalbu: lietuviškai, rusiškai, lenkiškai, gruziniškai ir angliškai. Susirašinėti geriausiai lietuviškai.“ Kitas, jo „kolėga“, irgi stengėsi nenusileisti: „Lietuvis, 30 metų vaikas, dailydė. Kalbu: lietuviškai, lenkiškai, rusiškai ir vokiškai ir nekuriose kalbose galiu gerai susirašyt. Geriausia lietuviškai. Gražiai atrodau, tinkamas prie žmonių.“

Tokiuose skelbimuose nebuvo vengiama nurodyti ir pažinties tikslo, tarkime, kad reikia draugijos tiesiog pasilinksinti: „Geidžiu, kad merginos ar našlės mylinčios

Artistiškų Paveikslų Knyga

Tai yra knyga moterų bei merginų, kurioj telpa 350 artistiškų paveikslų, gamintų didžiausių artistų sviete. Tie moterų paveikslai yra gamtiški-gryni. Po paveikslais roka paaiškinimai. Knyga apdaryta gražiais, storais apdaraais. Kaina \$6.00.

Ta knyga yra reikalinga lygiai kaip jauniems, taip ir seniems vyrams.

Mes patartumėm savo skaitytojams įsigyti ją, o užtikriname, kad jūs, įsigyję, nenorėsite paleisti jos iš savo rankų.

Kurie iškirpę žemiau telpantį kuponą prisiūs mums, tie tą brangią knygą gaus už \$5.00. Taigi pasinaudokite proga!

3.

linksmą gyvenimą, atsišauktų, nes mes ir tik vieną sykį ant svieto gyvename.“ Merginos šiuo klausimu irgi atviravo: „Gražiai rėdausi, turiu gerų drabužių, pinigų neturiu, bet myliu linksmą gyvenimą.“

Savo reikalavimus vyriškiams pateikdavo ir pažintims pasirengusios moterys. Viena rašė: „Madingai rėdausi, gražiai atrodau, myliu šokius. Norėčiau susirasti gražiai rėdantis vaikiną ir šiaip švarų.“ Dar viena pažinčių ieškotoja rašė taip: „Tamsių plaukų, mėlynų akių, gero būdo, bereikalo niekados nepykstanti; madingai rengiuosi, negiriant gražiai atrodau; myliu šokius. Noriu gauti vaikiną, kuris vienu žodžiu sakant myli gražų gyvenimą ir pažįsta, kas blogas ir kas geras.“

Lietuvos moterys dažniausiai pageidavdavo, kad vyriškiai turėtų nuolatinį darbą, gyvenamą plotą. Pažintims tiko senberniai, našliai, gyvanašliai. Viena kita pridėdavo, kad pageidautų „gražios išvaizdos“, „malonios išvaizdos“, „vidutinės išvaizdos“. Vyriškiai šiuo klausimu buvo daug reiklesni. Jie nurodydavo ne tik tai, kokios išvaizdos žmonos ieško, tačiau ir kiek turi turėti piniginių lėšų: „Valdininkas 27 mt., nevedęs, blavius turi nejud. turtą 24 ha žemės. Nori susipažinti su panele nuo 20-26, aukšto ūgio, turinti bendro prasilavinimo, ir maždaug 10 tūkst. lt.“ arba „Vidut. ūgio apskr. veido, šatenas 35 mt. nevedęs, turįs žemės 3000 lt. vertės. Pensininkas, savanor. Vyt. kryž. Kavaličius, karo invalidas. Ieško draugės valdininkės nuo 28 mt. brunetė ar blondinė vidutinio ūgio turinčia 5000 lt.“

„JEI PASITAIKYTŲ SENA IR NEGRAŽI, JI TURI BŪTI TURTINGA“

Amerikietišrame „Piršlio“ variante rečiau nei lietuviškajame buvo pabrėžiama, kokio turtingumo turi būti ieškoma antroji pusė. Išeiviai patys aprašydavo savo materialinę padėtį, neaccentuodami, kokios piniginės išraiškos reikalaujti iš būsimosios antrosios pusės. Tik vienas kitas pareikšdavo pageidavimų turto klausimais. Tarkime: „Lietuvis vaikiną sieškau sau gyvenimo draugės. Apie save paaiškinsiu kaip gausiu nuo jūsų laišką. Noriu surasti jauną ir gražią, kad ir biedną. Jei pasitaisytų sena ir negraži, tai turi but turtinga.“ Arba (lietuviškasis variantas): „Ieškau sau gyvenimo draugės nuo 18-35 panelės ar našlės tik be vaikų, ūgis nesvarbu, tikiyba nesvarbu, geriau R. kat. turinčią 5000 lt. įvertintą turtą. Sulig patikimu ir mažiau.“ Buvo ir negudraujančių: „Rėdausi kaip darbininkas. Norėčiau susipažinti su mergina ar moteria pasiturinčiomis.“ Lietuvoje beveik kiekviename pažinčių skelbime buvo pabrėžiama, kokia turi būti būsimos nuotakos materialinė padėtis. „Pageidauja, kad panelė vidutinio ūgio 35 mt. Katalik. su 10-15 tūk. lit. ar nuosavi namai.“ Arba „Nuolaidaus būdo, rimta, pilnai sveika amatininkė ar tarnautoja turinti nuo 3.000 iki 8.000lt.“ Ir dar „Aukšto ūgio, sveiko kūno ir piniguguota su 5000 lt.“

Pasitaisydavo ir mėgėjų pagudrauti. „Jaunas gražus vaikiną 20 metų amžiaus turiu turtą 30.000lt. baigęs 7 kl. gimnazijos, pageidauju panelės kad turėtų tarnybą arba kapitalą kad galėtų man padėti

baigti mokslą.“ Tiesiog turtuolis vargšas... Moterys šiuo klausimu buvo šiek tiek sąžiningesnės: „45 m. našlė, prekybininkė turinti 2000 lit. gr. pinigų ir tiek pat vertės turto nori susipažinti su žmogum senu ir turtingu. Kita visa nesvarbu.“ Pasitaisydavo ir norinčių išmoksinti būsimą nuotaką: „Pasitūrįs mokytojas, vaikiną 32 metų, susitarus, gali padėti baigti mokslą, dorai ir rimtai studentei odontologei.“ Buvo besiperšančių ir eilėmis:

„Trisdešimt metų turįs gražus vyras aš Kazys ieškau panos ar našlės. Turtas didis nesvarbu– nebieškau aš su „svarbu“ by, tik būtų padori, jauna, graži ir meili. Mano, dūšia, atsiliepk siųski laišką ir pridėki gražų, kuklų atvaizdėlį į dešimtą numerėlį. Paslaptį aš garantuoju, nepatiks – tuoj likviduoju: sugrąžinsiu Tavo laiškus ir dalykas visas baigtas.“

Pamokymai. Amerikietiškoji versija Pažinčių žurnaluose ir laikraščiuose buvo spausdinami ne tik skelbimai, bet pateikiami ir pamokomieji straipsniai. Viena iš amerikietiškų „Piršlio“ numerių buvo išspausdintas straipsnis „Klaidinga meilė“ (kalba ir skyryba originali): „Daug nevedusių žmonių yra tokių, kurie neatsižvelgia į tai, kad vienas jaunas, o antras senas mylisi

1.

ir džiaugiasi tarp jų esančia meile, visai neatkreipdami dėmesį į ateitį. Tokie jaučiasi laimingais, kol pas juos meilės šaltinis esti kupinas, bet kaip greit tas viskas pranyksta, t. y., kada apsisvedę pagyvena metus ir kitus, tuomet prasideda nesutarimai.

Tankiai moteris priekaišioja vyrui, kad jis jai esąs persenas, nes niekur nevedęs, kur kiti jaunesni vyrai veda savo pačias. Bet dar tankiau esti taip, kad vyras kaltina savo pačią, jog ji per daug nori visur išeiti, per daug išlaidų prisidaro jam.

Visa eilė nesusipratimų, nesutikimų, barnių ir muštynių pas vedusius esti dažniausia vien dėl to, kad jie du nėra lygūs. Todėl reikia rinktis sau lygį. Tiems, kuriems dar nėra pervėlu, mes sakome, ir sakysime „Piršlyje“, apsižiūrėkite, kad didžiausios klaidos savo gyvenime nepadarytumėte.“

Tokių pamokymų atsirasdavo ne be reikalo, mat pasitaisydavo, kad per 40 metų vyriškiai nurodydavo, jog ieško aštuoniolikmečių panelių. Nevengdavo pažinčių ieškoti ir 18-metės. Kartais pasirodydavo ir tokių skelbimų: „40 m. gyvanašlė, nebaisi nori susipažinti su vaikinu, našliu ar gyvanašliu nesenesniu 70 m. amž. Turinčiu savo turto ar nuolatinį pragyvenimą.“

Straipsniuose buvo mokoma, kaip reikia elgtis pasimatymų metu, kad neįkylėtų, kokie ženklai rodo, jog kavaličiui panelė nejaucia simpatijos, kada pakviestam į svečius reikia išeiti ir ką kalbėti susitikimo metu.

2.

PAMOKYMAI. LIETUVIŠKOJI VERSIJA

Lietuviškasis „Piršlys“ taip pat pateikė sėkmingos moterystės (taip tarpukario Lietuvoje buvo vadinama santuoka – aut. past.) receptą (kalba ir skyryba originali): „Mylėkite vienas kitą. Tai pirmas ir svarbiausias prisakymas, nes be meilės mažiausiais debesėlis moterystės gyvenime sukelia audrą. Suprask ir dovanok – antras prisakymas. Žmona, kuri nuolatos yra supykusi ir išmėtinėja vyrui, ilgainiui padaro vyrą šiurkštu ir piktu. Abi pusės turi atsižvelgti antros ypatybės ir dovanoti klaidas. Pasitikėti vienas kitam. Amžinas nepasitikėjimas sugadina net laimingiausią šeimos gyvenimą ir užnuodija jį. Eikite išvien – yra ketvirtas prisakymas. Pažiūrų ir interesų skirtumas trukdo ramų namų gyvenimą. O ypatingai pavojingas vaikų akivaizdoj. Imk mažiau – duok daugiau. Moterystė, net geriausia, yra kompromisas, kuriame abi pusės turi pasiaukoti, kad tuo daugiau laimėjus. Vyras ir žmona, kurie nori tikrai gauti ir įgyti, nesupranta tikrosios meilės, kurios paslaptis yra savo egoistinių užgaido apibavime. Jei vyras ir žmona nori tikrai duoti , o nenori imti, tada lengviau pasiekiamas laimingos moterystės idealas. Neprikaišiok. Priekaištams moters širdis labai opi. Jei žmona iš vyro negirdi jokio pasitenkinimo, bet jis nuolat randa jį priekaištų, moters meilė yra pavojus. Nuolatinis kritikavimas sutrukdė moterystės ramumą. Vyras ir žmona gali kovoti prieš tai jumoru, arba laikyti kritikavimą nepagrįstu.

„Tamsių plaukų, mėlynų akių, gero būdo, bereikalo niekados nepykstanti; madingai rengiuosi, negiriant gražiai atrodau; myliu šokius. Noriu gauti vaikiną, kuris vienu žodžiu sakant myli gražų gyvenimą ir pažįsta, kas blogas ir kas geras.“

Kritikuotojas susilaikys, jai matys, kad kritikavimas jokios įtakos nedaro. Nesitikėk per daug. Vyras, kurs mano vedęs angelą, nusivils pamatęs, kad vedė tikrai moteriškę. Žmona, kuri savo vyrą laikė pusiau dievu, taip pat neteks savo iliuzijų suradusi jame labai daug žmogaus privalumų. Tat nereikia perdėtų reikalavimų statyti. Daugiau jumoru. Jumorą vadina gyvenimo druska ir jis yra ir moterystės druska, be jo tikra laimė negalima. Bandyk į viską žiūrėti iš linksmosios pusės. Juokas ir linksmumas yra geriausia priemonė užpildyti spragoms, be kurių nėra nė vienos moterystės. Mylėk save paskutiniu ju. Savymeilė yra moterystės meilės priešas. Šeimynos laimė remiasi ta meile, kuri pasiaukoja, nusileidžia ir kenčia. Žmona, kuri pirmiausia rūpinasi savo smagumais, pasilinksminimais, kuri nesirūpina vaikų ir vyro reikalais, myli tik save. Tą patį daro ir vyras tęsdamas savo kavaličiaus gyvenimą. Žmonės, kurie myli tikrai save, niekada neturi laimingo moterystės gyvenimo.“ x

1–2. Vestuvinėse nuotraukose visi atrodo laimingi. Ir buvo nesvarbu, ar juos piršlys supiršo, ar pažintis prasidėjo laikraščio „Pajieškojimų“ skyrelyje.

3. Amerikietišrame „Piršlio“ variante nuolat buvo reklamuojama „Artistiškų paveikslų knyga“, kurioje „tie moterų paveikslai yra gamtiški-gryni“.

10

ANKSTYVOJO LAIKOTARPIO AUTOMOBILIAI

Tekstas – Jonas Rinkevičius

Garsus prancūzų automobilių konstruktorius bei automobilių istorijos žinovas Fernandas Pikaras (Fernand Picard) savo knygoje „Automobilių koncepcija“ (1957 metai), atsižvelgdamas į svarbiausius to meto politinius įvykius, laimėjimus mokslo ir technikos bei mašinų gamybos srityse, automobilių raidą suskirstė į tris pagrindinius laikotarpius: išradybos, inžinerinį ir dizaino. Pasak F. Pikaro, išradybos laikotarpis prasidėjo sukūrus pirmuosius automobilius ir tęsėsi iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios. Per šį laikotarpį buvo sukurtos ir išbandytos įvairių konstrukcijų savaeigės mašinos, organizuota jų vienetinė arba smulkių serijų gamyba, apibendrinta sukaupta automobilių gamybos patirtis.

Inžinerinis laikotarpis, prasidėjęs po Pirmojo pasaulinio karo, tęsėsi iki Antrojo pasaulinio karo pradžios. Tuo metu buvo sukurti automobilių teorijos ir skaičiavimo pagrindai, sukonstruotos įvairios paskirties greitaeigės mašinos ir organizuota jų masinė gamyba. Dizaino laikotarpiu (prasidėjo po Antrojo pasaulinio karo ir tęsėsi iki XX amžiaus septintojo dešimtmečio vidurio) buvo sukurti ir masiškai gaminami įvairios paskirties tobuli automobiliai, intensyviai sprendžiami jų estetinio apipavidalinimo, saugaus eismo, konstrukcijų patikimumo bei ekonomiškumo klausimai.

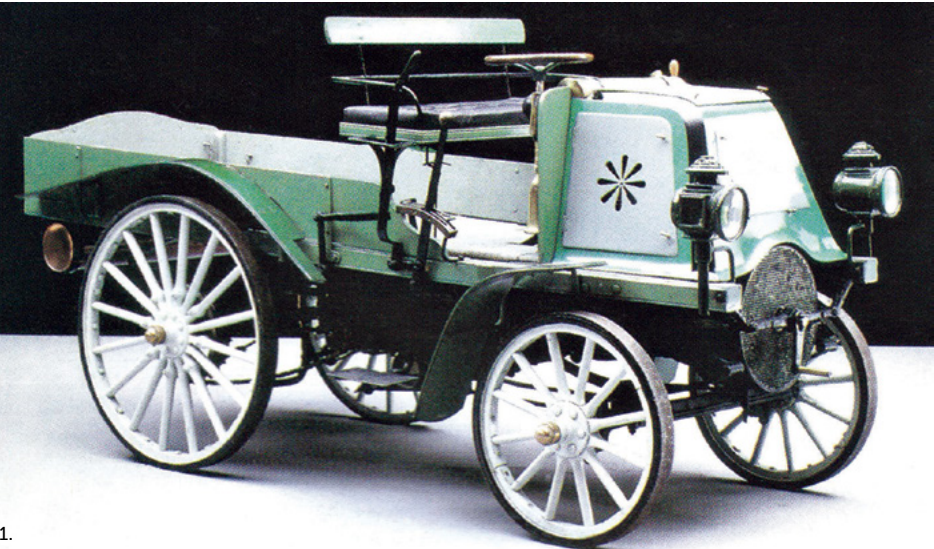
Vėlesnį automobilizmo laikotarpį automobilių žinovai pavadino racionalizaciniu arba inovacijų laikotarpi. Per jį sukurta daug naujų, kompaktiškų, ekonomiškų ir ekologiškesnių, labiau atitinkančių saugaus eismo reikalavimus automobilių. Laikotarpį po 2001 metų sąlyginai galima pavadinti ekologiškų ir saugių transporto priemonių kūrimo laikotarpiu. Šis laikotarpis tęsiasi ir dabar. Kitų šalių automobilių istorijos žinovai, tarp jų rusų mokslininkas ir automobilio populiarintojas Jurijus Dolmatovskis, išradybos bei inžinerinio laikotarpio automobilius dar papildomai klasifikuoja į automobilius protėvius (ankstyvojo laikotarpio), pagamintus iki 1906 metų, automobilius veteranus, pagamintus 1906–1918 metais, bei automobilius klasikus, pagamintus iki Antrojo pasaulinio karo pradžios. Toks sisteminimas yra racionalesnis, tiksliau ir vaizdžiau apibūdina automobilizmo raidą, todėl autorius jos ir laikėsi.

Ankstyvuojų laikotarpiu automobilių kūrėjai ėjo pirmtakų pramintu keliu: turimą garo, elektros arba benzininį variklį pritaikė arklių ekipažui, o jo konstrukciją papildė jau anksčiau išrastais mechanizmais. Tuo metu savaeigius ekipažus kūrė įvairių profesijų žmonės, šio amato entuziastai, nuo kurių sugebėjimų bei talento priklausė, kiek sukurti mašina būdavo tobula. Natūralu, kad tik nedaugeliui išradėjų pasisekdavo sukurti tinkamus eksploatuoti automobilius. Ankstyvojo laikotarpio automobiliai daugiausia būdavo individualios paskirties (skirti sportui, turizmui), o savo išore labai panašūs į arklių ekipažus. Jie neturėjo kabinų, būdavo sunkiai valdomi, nepatikimi, su primityviu apšvietimu ir signalizacija. Jų agregatai ir mechanizmai būdavo išdėstyti labai įvairiai: variklis įrengtas priekyje, viduryje, gale, išilgai arba skersai automobilio. Vyravo 1–4 cilindų benzininiai varikliai su vertikaliai arba horizontaliai išdėstytais cilindrais. Variklio alkūninis

velenas sukosi 300–2000 min-1 dažniu. Sūkių ribojimo primityvi variklių gamybos technologija ir atsiradusi vibracija, nuo kurios variklis greitai subyrėdavo.

Varikliai turėdavo sklendinį arba vožtuvinį dujų skirstymo mechanizmą. Vožtuvai būdavo įrengti cilindų bloke arba cilindų galvutėje su vienu arba dviem dujų skirstymo velenėliais, su dekompresiniu mechanizmu (paleisdami variklį šiek tiek pradarydavo vožtuvus, kad lengviau būtų sukti alkūninį veleną) arba be jo. Degalai į sistemą būdavo tiekiami savitaka, išmetamųjų deginių slėgiu, stūmokliniu siurbliuku, įvairios konstrukcijos karbiuratoriais su filtrais ir be jų. Tepimo sistema būdavo taškinė-lašelinė, taškymo, slėginė, mišri, su filtrais ir be jų. Aušinta oru ar skysčiu esant savaiminei (termosifoninei) arba priverstinei (siurbliu) jo cirkuliacijai, nuimamu aušinimo apgaubtu („marškinėliais“) arba aušinimo ertmėmis cilindų bloke, įvairios konstrukcijos radiatoriais (gyvatuku, koriniu, plokšteliniu), krumpliaratiniu arba išcentrinu skysčio siurbliu. Uždegimo sistema būdavo magnetinė, baterinė. Paleidžiant kai kuriuos karbiuratorinius variklius degusis mišinys būdavo uždegamas dujų degikliu arba įkaitintu strypu. Variklis būdavo paleidžiamas pasukant alkūninį veleną variklio priekyje arba šone įtaisyta rankena ir tiekiant į cilindą suslėgtą orą. Apšvietimo prietaisus sudarė acetileniniai, žibaliniai arba parafininiai žibintai. Jėgos pavarą pakopinė, su sausa arba šlapia daugiadiske kūgine sankaba, su atvira arba uždara 2–3 pakopų krumpliaratine arba diržine pavarų dėže, su grandinine, krumpliaratine arba kardano (lankstų) varančiųjų ratų pavarą.

Važiuklė daugiausia būdavo rėmo konstrukcijos, su atviro tipo kėbulais, kartais su fajetono arba iš faneros ir audeklo klijuotu kėbulu (gaubtu), su tampria arba pusiau tampria ratų pakaba (skersai arba išilgai automobilio įrengtomis lingėmis),

1.

su mediniais geležimi kaustytais arba metaliniais lieta guma apmautais ratais, rečiau su pripučiamomis didelio slėgio (iki 7 bar) padangomis; priekiniai ratai mažesni (Europoje) arba didesni (JAV). Vairavimo įrenginį sudarė pavadelis, dvipetė svirtis, rečiau vairo ratas, įrengtas automobilio viduryje arba dešinėje pusėje. Stabdžiai būdavo juostiniai, trinkeliniai (stabdydavo tik galinius ratus).

Iš daugelio ankstyvuojų laikotarpiu sukurtų automobilių modelių čia paminėta tik keletas pažangiausių ir populiariausių, turėjusių įtakos tolesnei automobilizmo raidai. Labiausiai paplito automobiliai su varikliu, įrengtu gale (po sėdyne), kaip ir pirmuosiuose K. Benco ir G. Daimlerio automobiliuose. Panašią agregatų išdėstymo schemą turėjo Anglijos automobiliai „Standard“, „Lanchester“, Italijos automobilis „Lancia“, JAV automobiliai „Duryea“, „Oldsmobile“, Prancūzijos automobiliai „George Richard“, „Peugeot“, Vokietijos automobiliai „Benz Victoria“, „Daimler“, „Stoewer“. Eksploatuojant tokius automobilius, išryškėjo silpnosios jų vietos. Galingesniuose automobiliuose didesnių matmenų varikliai sunkiai tilpdavo po sėdyne, todėl, kad variklis nesiektų žemės, tekdavo didinti ratų skersmenį. Sumažėdavo automobilio stabilumas, padidėdavo oro pasipriešinimas važiuojant, variklis greitai perkaisdavo.

Kitokią negu anksčiau aprašytų automobilių agregatų išdėstymo schemą pasiūlė talentingi prancūzų konstruktoriai Rene Panhardas (Rene Panhard, 1841–1908) ir Emilis Levasoras (Emile Levassor, 1843–1897). 1891 metais, pasinaudodami vokiečių išradėjų K. Benco ir G. Daimlerio patentais, savo automobilyje „Panhard-Levassor“ atskirus mazgus ir agregatus jie sukomponavo pagal naują schemą, kuri vėliau buvo pavadinta klasikine. Šiame automobilyje benzininis įmonės „Daimler“ variklis su radiatoriumi stovėjo

priekyje. Variklis, sankaba, dviejų velenų krumpliaratinė pavarų dėžė, diferencialas, grandininė pavarą suko galinius ratus. Priekiniai automobilio ratai būdavo valdomi vairo mechanizmo, susidedančio iš svirties, trauklių (užpatentuotos R. Panhardo), lankstų ir vairo trapecijos. Automobilį stabdant, variklis nuo pavarų dėžės atsijungdavo atitolinus kūginės sankabos diskus. Automobilis turėjo tris stabdžius: juostinį, trinkelinį (kaladėlinį) ir kaištinį. Juostinis stabdė diferencialo pusašį, trinkelinis ir kaištinis (avarinis) – ratus.

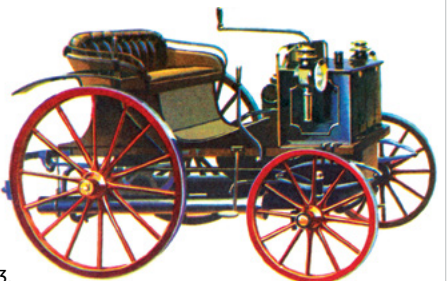
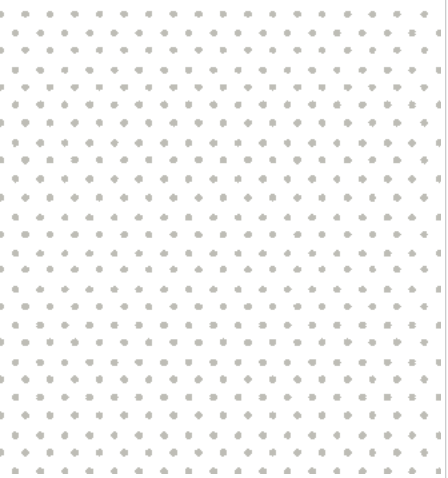
„Panhard-Levassor“ automobiliui teko atlaikyti sunkų išbandymą. 1894 metais įvykusiose automobilių lenktynėse maršrutu Paryžius–Ruanas (126 km) jį vairavęs E. Levasoras pasiekė vidutinį 20,5 km/h greitį ir tapo prizininku tarp benzininių automobilių (nugalėjo „Peugeot“). Sėkmė E. Levasorą lydėjo ir 1895 metais lenktynėse maršrutu Paryžius–Bordo–Paryžius (1171 km); čia pasiektas vidutinis 24,4 km/h greitis. Iš automobilio išlipęs laimingas nugalėtojas garsiai sušuko: „Tai buvo beprotybė. Aš lėčiau trisdešimt kilometrų per valandą greičiau!“ Ši išradėjo ištarta sparnuota frazė įėjo į automobilizmo istoriją. Populiarūs „Panhard-Levassor“ automobiliai buvo labai patvarūs ir ilgaamžiai. Vienas iš jų 1896 metais atvežtas į Lietuvą. Keletas šių automobilių išliko iki mūsų dienų ir dabar saugomi Prancūzijos bei kitų šalių technikos istorijos muziejuose. Deja, ankstyva E. Levasoro mirtis (1896 metais lenktynių metu jis patyrė sunkią traumą ir netrukus mirė) sutrukdė šį automobilį patobulinti.

Prancūzų konstruktorių pradėtą darbą tęsė jaunas jų tėvynainis Luisas Reno (Louis Renault, 1877–1944). 1898 metais jo sukonstruotame dviviečiame „Renault“ (su pripučiamomis padangomis, dviejų cilindų oro aušinamu de Dion konstrukcijos benzininiu varikliu) grandininė pavarą pakeista kardano (lankstų) velenų, o dviejų

Variklis būdavo paleidžiamas pasukant alkūninį veleną variklio priekyje arba šone įtaisyta rankena ir tiekiant į cilindą suslėgtą orą.

2.

3.

1. Pirmasis pasaulyje sunkvežimis „Daimler“ (1897 m.).

2. E. Levasoras.

3. Klasikinės komponuotės automobilis „Panhard Levassor 1“.

velenų krumpliaratinė pavarų dėžė – trijų velenų pavarų dėže (su atbuline pavarą). Užmovus automobiliui pneumatines padangas sumažėjo vibracija, padidėjo važiavimo greitis, pagerėjo vairavimo sąlygos, pailgėjo automobilio naudojimo trukmė. 1899 metais savo automobilyje vietoj anksčiau naudotos vairo svirties L. Reno įrengė vairo veleną su vairaračiu bei vairo trapecija ir uždara kabiną. Automobilių žinovai pagal svarbą automobilyje įdiegtas naujoves prilygina garo variklio pakeitimui vidaus degimo varikliu.

Paminėtinas dar vienas populiarus ano meto prancūzų automobilis „De Dion-Bouton“. Šis klasikinis trivietis automobilis turėjo greitaeigį benzininį variklį, sujungtą su galiniu tiltu, originalią pavarų dėžę (kiekviena pavara turėjo specialią sankabą), o valdymo įrenginiai buvo išdėstyti prie vairo kolonėlės. Automobilio ratų pakaba su linguojančiais pusašiais (de Dion pakaba) bei lengvas vamzdelių rėmas plačiai paplito lenktyniniuose automobiliuose. Teisę gaminti automobilius „De Dion-Bouton“ įsigijo vokiečių įmonė „Rex-Simplex“ bei rusų įmonė „Freze“.

Naujovišku sprendimu toli savo metą pralenkė prancūzas H. de Riancėjus (H. de Riancey), kuris sukūrė automobilį su priekinių ratų pavarą. Įdomiausia yra tai, kad variklis buvo sumontuotas kartu su jėgos pavara, kaip ir šiuolaikinių lengvųjų automobilių. Deja, čia nebuvo tinkamai išspręstas automobilio valdymas. Priekiniai ratai vairavimo svirtimi būdavo pakreipiami kartu su minėtu agregatu, todėl šie automobiliai nebuvo pritaikyti praktiškai. Šiuo laikotarpiu, be prancūzų, kurie pirmavo konstrukcinės minties bei automobilių gamybos srityje, svarių laimėjimų pasiekė Vokietija, Anglija, Belgija, Italija, JAV, Šveicarija.

Atsižvelgiant į tuomečius kelius, vokiečių automobiliai negailint metalo, todėl buvo patvarūs ir patikimi, gero pravažumo. Ypač jų automobiliai išgarsėjo automobilių lenktynėse. Paminėtinas 1902 metais V. Maibacho ir G. Daimlerio sukonstruotas lenktyninis automobilis „Mercedes-Simplex“. Į šio automobilio konstrukciją įdiegta daug naujovių: dviejų elilių [V formos] keturių cilindrų variklis, du karbiuratoriai, korinis aušinimo sistemos radiatorius, vienadiškė sankaba (panaudota pirmą kartą), pavarų dėžės kulisės mechanizmas (pranc. coulisse – pavarų svirties ir slankiklių judėjimo vieta), važiuoklės rėmo štampuoti plieniniai lonžeronai, mažesnio skersmens ratai. Palyginti su kitais, šis automobilis buvo ilgesnis, turėjo mažą protarpį, buvo daug saugesnis ir galėjo greičiau važiuoti.

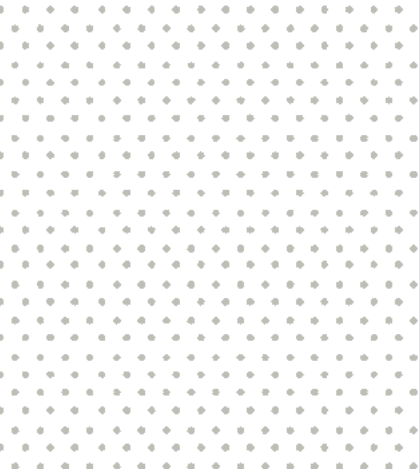
1.

Ilgesnės bazės ir mažesnio protarpio automobilio idėją pasiūlė įmonės „Benz“ komersantas Emilis Jelinekas (Emil Jellinek). Jo dukros Mercedes garbei nuo 1901 metų „Daimler“ automobiliai vadinami „Mercedes“, o nuo 1926 metų – „Mercedes-Benz“.

Anglija, gerokai pavėlavusi, tėvyninės konstrukcijos automobilius sukūrė tik šio laikotarpio pabaigoje. Nuo 1897 metų čia buvo gaminami vokiečių automobiliai „Daimler“, ir tik 1904 metais anglų konstruktoriai sukūrė originalios konstrukcijos automobilius „Lanchester“ ir „Vauxhall“. Pirmasis turėjo oru aušinamą variklį, baterinę uždegimo sistemą, o antrasis – slėginę variklio tepimo sistemą. Vėliau šie automobiliai dėl gražios išvaizdos ir patikimo variklio sulaukė pripažinimo ir kituose kraštuose. Belgija, pasauliui padovanojusi nemažai garsių išradėjų, minimu laikotarpiu gamino Europoje žinomus automobilius „Vivinus“. Teisę gaminti šiuos automobilius įsigijo prancūzų įmonė „Georges Richard“ bei anglų įmonė „New Orleans“. Italija tuo laiku garsėjo lenktyniniais automobiliais „Marchand“ ir „Fiat“, o JAV – „Cadillac“, „Ford“ bei „Oldsmobile“. Nuostabą kelia mažosios Šveicarijos pasiekimai. Ši egzotiška šalis pasauliui davė per 40 automobilių konstruktorių! Pasaulinio pripažinimo sulaukė tuo metu gaminami „Martini“, kurie buvo eksportuojami į Angliją ir JAV. Sukurti ir pirmieji krovininiai automobiliai. Čia pirmavo Vokietija, Prancūzija, JAV. 1891 metais bandomąjį krovininį automobilį

sukonstravo G. Daimleris. Jo pavyzdžiu panašūs automobiliai pradėti gaminti 1896 metais. Automobilio gale įrengtas dviejų cilindrų 1,06 l darbinio tūrio 2,94 kW [4 AG] 700 min-1 galios variklis per keturių pakopų diržinę pavarą suko tarpinį veleną, o šis per krumplinę pavarą – galinius ratus. Sunkvežimis galėjo vežti 1,5 t krovinį iki 12 km/h greičiu. Automobilio važiavimo kryptis buvo keičiama vairo ratu per grandines ir vertikalią ašį, pakreipiant ratus kartu su priekine ištisine ašimi. 1897 metais G. Daimleris sukonstravo ir pagamino klasikinės komponuotės sunkvežimį su dviejų cilindrų 1,5 l darbinio tūrio 4 kW [5,5 AG] galios varikliu, įrengtu priekyje. Jo ratai buvo „apauti“ lietos gumos padangomis, įrengti dujiniai žibintai. Nuo 1899 metų pagal G. Daimlerio sunkvežimio pavyzdį įmonė „Motorfahrzeug und Motorenfabrik AG“ gamino 1,25–5 t kėlimo galios sunkvežimius „Marienfelde“.

Šiuo laikotarpiu K. Benco lengvojo automobilio pagrindu taip pat buvo gaminami furgonai ir autobusai. Pirmąjį aštuonių vietų autobusą su 4 kW [5,5 AG] galios vieno cilindro varikliu K. Bencas visuomenės vertinimui pateikė 1895 metais. Sulaukę palankaus įvertinimo, nuo 1896 metų jie buvo gaminami smulkios serijomis. Prancūzijoje autofurgonus su G. Daimlerio benzininiais varikliais 1895–1899 metais gamino įmonės „Peugeot“ bei „Panhard-Levassor“. Prancūzas Šarlis Renaras (Charles Renard) 1905-aisiais pirmasis sukūrė autotraukinį su visų ratų pavarą. Šis vilkikas turėjo 55 kW [74,8 AG] variklį ir 10 km/h greičiu galėjo vežti iki

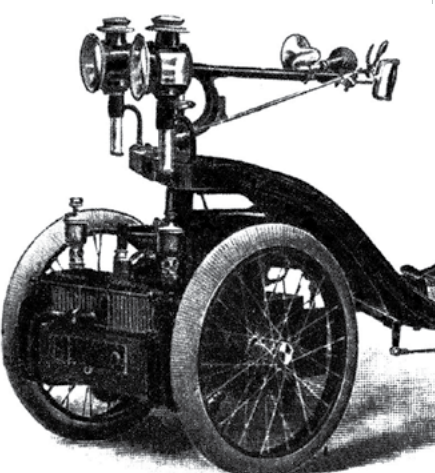

- 1. L. Reno.
- 2. De Riancey įmonės automobilis.
- 3. Sportinis automobilis „Mercedes Simplex 1“.
- 4. Pirmasis pasaulyje automobilis „Renault 1“.

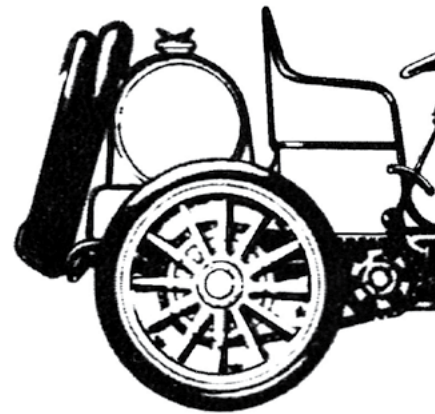
18 t krovinį. Pakeitus priekabų kėbulus jis galėjo vežti ir keleivius. Deja, ankstyva konstruktoriaus mirtis (jis mirė 1905 metais) neleido įgyvendinti savo sumanymų. Nuo 1900 metų JAV gaminti krovininiai automobiliai „White“, nuo 1903 metų – „Breguet“.

Šiuo laikotarpiu krovininius automobilius taip pat gamino Austrija (įmonė „Nesseldorfer“), Švedija (įmonės „Vabis“, „Scania“), Šveicarija (įmonė „Saurer“). Ypač originalų sprendimą pasiūlė šveicaras Adolfas Zaureris (Adolph Saurer, 1841–1920). Jo automobilis turėjo tuo laiku retą kardano galinių ratų pavarą, o kėbulas lengvai buvo pritaikomas ir kroviniams, ir žmonėms vežti. Deja, pirmieji krovininiai automobiliai buvo netobuli, tad plačiau nepaplitę.

Įdiegus ankstyvojo laikotarpio (1886–1905 metais) automobiliuose minėtus mechanizmus, jie užėmė garbingą vietą šalia kinkomojo bei geležinkelio transporto. Smulkiose privačiose įmonėse vyravo vienietinė gamyba (10–20 automobilių per metus). Bendras gaminamų modelių skaičius siekė 500, o automobilių parkas – 20 tūkstančių. Daugiausia automobilių pagaminta Prancūzijoje, JAV (po 3 tūkst.), Vokietijoje (1 tūkst.). Vis populiariesni darėsi automobiliai su vidaus degimo varikliais. Statistikos duomenimis, 1899 metais iš visų pagamintų automobilių 40 proc. turėjo garo, 38 proc. – elektros ir 22 proc. – benzininius variklius; 1905 metais šis santykis pasikeitė ir sudarė atitinkamai 15, 15 ir 70 proc. x

2.

3.

4.

KOPERNIKO IŠŠŪKIS: GINČAS DĖL PASAULIO MODELIO

1.

Tekstas – Martynas Juocevičius,
Lietuvos etnokosmologijos muziejus

11

Viduramžių Europoje buvo visuotinai pripažinta, kad nejudanti Žemė yra baigtinės visatos centre, Saulė, Mėnulis ir planetos aplink ją pastoviu greičiu skrieja idealiomis apskritiminėmis orbitomis, o kosminę erdvę gaubia plokštumoje išsidėsčiusių nepaslankių žvaigždžių sfera. Fizika ir astronomija, kuria rėmėsi šis kosmologinis modelis, iš esmės buvo aristoteliškoji, išplėtota dar IV a. pr. Kr. ir iki detalios astronominės sistemos, nusakančios dangaus kūnų trajektorijas, II a. modifikuota bei patikslinta Ptolemajo (daugiau apie tai žr. praeitame „Trimito“ numeryje).

Aleksandrijos išminčius „Almageste“ pateikia, rodos, neatremiamus argumentus savosios teorijos naudai, kiek vėliau krikščionių bažnyčia geocentrizmą kanonizavo, ir joks sveiko proto žmogus juo abejoti nedrįso. Ginčyti aristoteliškąjį-ptolemajįškąjį modelį anuomet reiškė maždaug tą patį, ką šiandien – atmesti Žemės apvalumo ar traukos jėgos egzistavimo faktą, taigi visišką beprotybę. Tiesa, skirtingi viduramžių mąstytojai mėgino revizuoti atskirus Aristotelio-Ptolemajo mokslo elementus, bet sisteminė, konstruktyvi kritika nebuvo pateikta ištisus šimtmečius, – ir geocentrizmas viešpatavo.

XV amžiaus pabaigoje–XVI amžiaus pradžioje paveikta socialinių ir kultūrinių veiksnių, pirmiausia – Renesanso filosofijos ir meno idėjų, įkvėpta didžiųjų geografinių atradimų dvasios ir pažadinta religinio bei politinio Reformacijos sąjūdžio, Europa ėmė busti iš dogmatinio snaudulio. Gyvenimas keitėsi, vyko lemtingos pasaulėvokos transformacijos, iš pradžių pasireiškusios astronomijoje ir fizikoje, po to – kituose moksluose, prasiskverbusios į tikėjimą ir galiausiai užsibaigusios fundamentaliu ir neatšaukiamu pasaulėvaizdžio pokyčiu.

Kas nutiko? Nuo ko viskas prasidėjo? Trumpai tarus, vokiečių kilmės lenkų dvasininkas ir astronomijos mėgėjas Mikalojus Kopernikas (Nicolaus Copernicus, 1473–1543) pirmaisiais XVI amžiaus dešimtmečiais pasiūlė matematinėmis ir praktinėmis prielaidomis pagrįstą požiūrį, kuris ne tik metė iššūkį aristoteliškajai-ptolemajiskajai sistemai, bet ilgainiui ją nurungė. Šis perversmas dažnai vadinamas „koperniškąja revoliucija“, taip pabrėžiant labai staigius paradigminius pasikeitimus. Gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad iki Koperniko skendėjome tamsybėse, o jis žvilgtelėjo dangun, šiek tiek pamastė ir perprato tikrąją visatos sąrangą. Deja, toks įvykių įsivaizdavimas nėra visiškai teisingas, tai supaprastinta istorijos versija. Tiesą pasakius, Koperniko modeliui įsitvirtinti prireikė kone pusantro amžiaus, jį nuosekliai argumentavus, patvirtinus įrodymais ir patobulinus svarbiomis detalėmis daugybei dangaus reiškinių ir gamtos tyrinėtojų, tokių kaip Johanas Kepleris (Johannes Kepler, 1571–1630), Tichas Brahė (Tycho Brahe, 1546–1601), Galilėjo Galilėjus (Galileo Galilei, 1564–1642) ir Izaokas Niutonas (Isaac Newton, 1642–1727). Tad, nesumenkindami M. Koperniko vaidmens, ko gero, privalome kalbėti apie savitų refleksijų bei tikrojo visatos modelio ieškojimų per paklydimus ir atradimus procesą.

Kiek žinoma, M. Kopernikas astronomija susidomėjo dar jaunystėje, 1491–1495 metais Krokuvoje studijuodamas teologiją ir filosofiją. Nėra visiškai aišku, ar apie heliocentrinę sistemą jis sužinojo Lenkijos aukštojoje mokykloje, kur jam galėjo būti prieinami kai kurie antikos mąstytojų tekstai, ar apie tai išgirdo kiek vėliau lankydamas Italijos universitetus, kur buvo gerbiamas ir tiriamas senasis graikų gamtos mokslas bei arabiškieji jo komentarai, ar, galų gale, heliocentrizmo idėją Kopernikas išrutuliojo savarankiškai, atskleisdamas Aristotelio-Ptolemajo sistemos loginius prieštaravimus. Atrodo, jam Ptolemajo nupieštas pasaulio vaizdas sukėlė abejonių, nes geocentrinė sistema implikavo skirtingą planetų judėjimo orbitomis ir epiciklais greitį. Kaip visi

to meto mokslininkai, Kopernikas buvo įsitikinęs, jog šviesuliai turi judėti pastoviu greičiu, ir jis pamėgino įrodyti, jog būtent heliocentrinė sistema šią sąlygą tenkina bei išsprendžia kitus aristoteliškajame-ptolemajiskajame modelyje glūdintus keblumus. Vargu ar Kopernikas suprato, kokių pasekmių sukels jo tyrinėjimų rezultatai. Jis tetroško aiškių atsakymų per matematinį dangaus kūnų stebėjimo duomenų atitikimo teorinėms prielaidoms tikslumą.

Bet atsitiko tai, kas atsitiko. Apie 1514-uosius, atlikęs daugybę kruopščių astronominių stebėjimų ir išsamų skaičiavimų, M. Kopernikas prakalbo apie visiškai tuomečio religinio pasaulėvaizdžio neatitinkantį alternatyvų kosmoso modelį, kurį šiandien puikiai žinome: Saulė nejudėdama stovi sistemos centre, o Žemė su Mėnuliu bei kitomis planetomis sukasi apie ją apskritomis orbitomis. Istoriniai šaltiniai byloja, kad jau 1530 metais iš esmės buvo parengtas traktatas apie naująją visatos harmoniją, tačiau M. Kopernikas, greičiausiai, vengdamas konflikto su katalikų bažnyčia, delsė jį publikuoti. Viena reikšmingiausių visų laikų knygų „Apie dangaus sferų sukimąsi“ („De revolutionibus orbium coelestium“) buvo išspausdinta prieš pat autoriaus mirtį 1543 metais protestantizmo širdyje Niurnberge, Vokietijoje.

M. Koperniko teorija buvo patraukliausia tuo, kad nuosekliai paaiškino kai kuriuos planetų judėjimo bruožus, kuriuos jos varžovė Ptolemajo teorija aiškino palyginus sudėtingai ir dirbtinai, o būtent: grįžtamąjį planetų judėjimą ir tai, kad, skirtingai nuo kitų planetų, Merkurijus ir Venera niekada nenutolsta nuo Saulės. Planetų judėjimo specifikai paaiškinti Ptolemajas prie įprastinių orbitų pridėjo epiciklus, sugalvotus būtent šiam tikslui. M. Koperniko sistema tokio „pritempimo“ nereikėjo: grįžtamasis judėjimas natūraliai eina iš to, kad Žemė ir planetos kartu sukasi aplink Saulę nejudančių žvaigždžių fone, kas stebėtojiui iš Žemės sukuria tam tikrą optinę iliuziją dėl regimojo planetų kelio. Merkurijaus ir Veneros artumo saulei problemos sprendimas taip pat išplaukia iš koperniškosios sistemos nustatčius, kad šių šviesulių orbitos yra Žemės orbitos viduje, t. y. apie Saulę jos skrieja arčiau nei Žemė. Taigi iš pirmo žvilgsnio M. Koperniko teorija pasižymėjo aiškiais privalumais, tačiau ji buvo grindžiama idealių apskritiminių orbitų principu. Todėl abi konkuruojančios teorijos buvo daugmaž lygiavertės suderinamumo su planetų padėčių stebėjimo duomenimis požiūriu. Išties, apskritiminės orbitos nė viename iš modelių faktinių stebėjimo duomenų neatitiko, ir M. Kopernikui prireikė epiciklų, tik jų bendras skaičius buvo mažesnis nei ptolemajiskosiose schemose. >

Šitas savamokslis [Kopernikas] savo svaichiojimais astronomijos mokslą apvers aukštyn kojomis!

Martinus Lutheris, protestantizmo pradininkas, dvasininkas

2.

1. Lenkų dailininko Jano Matejkos paveiksle Mikalojus Kopernikas vaizduojamas kaip dramatiška, ryžtinga asmenybė, sukėlusį pasaulėvaizdžio revoliuciją.

2. Savąjį pasaulio modelį, pagrįstą Platono geometriniiais kūnais, J. Kepleris 1596 metais atskleidė knygoje „Kosmografijos paslaptis“.

3. Kapitaliniame veikale „Apie dangaus sferų sukimąsi“, išspausdintame 1543 metais, M. Kopernikas atskleidžia ir paaiškina heliocentrinio modelio teorinį ir praktinį konceptą.

3.

1.

Nesijaučiu privalęs tikėti, jog Dievas, apdovanojęs mus sąmoningumu, nuovoka ir protu, būtų norėjęs, kad išsižadėtume galimybės jais naudotis.

Galileo Galilei, italų mokslininkas, mąstytojas

1. Italų mokslininkas, mąstytojas Galilėjo Galilėjus buvo vienas aršiausių koperniškosios sistemos gynėjų.

2. Asmeniniuose užrašuose Galilėjus užfiksavo vieną svarbiausių atradimų – keturis didžiuosius Jupiterio palydovus.

3. 1609 metais Galilėjaus piešti per teleskopą stebėto Mėnulio paviršiaus eskizai, kuriuose galima įžvelgti reljefo detalių.

Taip, M. Koperniko sistema buvo aiškesnė, matematiškai paprastesnė ir tikslesnė, tačiau ne be trūkumų, dėl to XVI amžiaus viduryje argumentai jos naudai vis dar nebuvo lygiaverte atsvara mechaniniams ir astronominiams argumentams prieš ją. Bet netrukus ėmė kauptis praktiniai M. Koperniko teorijos įrodymai, kurie ilgainiui jai užtikrino įvertinimą ir visuotinį pripažinimą.

Ko gero, daugiausia prie M. Koperniko sistemos gynimo prisidėjo italų mokslininkas Galilėjo Galilėjus. Jis susikonstravo teleskopą, per jį stebėjo dangų ir taip modifikavo duomenis, kurių paaiškinimo buvo reikalaujama iš M. Koperniko teorijos. Be to, Galilėjus paklojo pamatus naujai mechanikai, pakeitusiai aristoteliškąją ir kuria remiantis šios rūšies argumentai prieš M. Koperniko sistemą neteko galios.

Galilėjus teleskopinius stebėjimus pradėjo 1609 metais ir savo astronominių tyrinėjimų rezultatus sistemingai skelbė. Jau 1610 metais buvo išleistas didžiulį atgarsį sukėlęs „Žvaigždžių pasiuntinys“ („Sidereus Nuncius“) su paties autoriaus iliustracijomis, 1613 metais publikuotas traktatas „Apie Saulės dėmes“ („Istoria e Dimostrazioni intorno alle Macchie Solari“), o 1632 metais pasaulį išvydo Bažnyčios pasmerkta, į draudžiamųjų knygų sąrašą – skandalingąjį „Indeksą“ – įtrauktas, jau pasenusiam, ligotam Galilėjui minties ir kūno laisvę kainavęs kūrinyns „Dialogas apie dvi didžiąsias pasaulio sistemas – Ptolemajo ir Koperniko“ („Dialogo sopra due massimi sistemi del mondo – Tolemaico e Copernicano“).

Nors pirmieji gauti teleskopiniai vaizdai nebuvo labai ryškūs ir iškraipyti šviesos aberacijų, Galilėjui pakako keliskart didinančių lęšių, įžvalgos ir mokslinės intucijos, kad suprastų, jog visata nėra visiškai tokia, kokią ją nusako aristoteliškoji fizika bei ptolemajiškoji kosmologija. Stulbinami atradimai, padaryti per pirmuosius metus, pribloškė ir patį Galilėjų, ir jo amžininkus, nes galėjo reikšti klasikinio pasaulėvaizdžio griūtį. „Žvaigždžių pasiuntinyje“ Galilėjus rašo: „[Pamačiau] aibių aibes žvaigždžių, iki tol niekada nematytų, ir jų skaičius dešimtis kartų pranoksta senąjį, žinotąjį. [...] Matyti Mėnulio kūną – gražiausias ir žavingiausias reginys. [...] [Jo] paviršius tikrai ne lygus ir glotnus, o ruplėtas ir nevienodas, ir, visai kaip pačios Žemės paviršiuje, visur pilna protuberantų, gilių prarajų ir kreivumų [...]. Bet kas sukels didžiausią iki šiol nuostabą ir kas iš tikrųjų skatina mane atkreipti visų astronomų ir filosofų dėmesį, yra būtent tai, kad aš atradau keturias planetas, iki mano laiko nei kurių nors astronomų žinomas, nei stebėtas.“ Citatos pabaigoje,

žinoma, kalbama apie Jupiterio palydovus (sąvoką „palydovas“ į astronomijos žodyną įves Kepleris). Galilėjus įsitikinęs, kad Paukščių Takas sudarytas iš pavienių žvaigždžių bei jų telkinių ir formuoja išvadą, jog kosminė erdvė neturi krašto, atstumai tarp žvaigždžių – neišmatuojami, kas reiškia, kad baigtinė žvaigždžių sfera tėra iliuzija... Bet stebėjimų per teleskopą rezultatai kėlė daug ginčų, Galilėjui sunkiai sekėsi įtikinti oponentus, nes atradimai buvo tiesiogiai susiję su debatais dėl Koperniko teorijos teisingumo. Kilo diskusijos, ar galima pasitikėti teleskopinių stebėjimų suteikiamais duomenimis. Prireikė kone dviejų metų, kol Galilėjaus varžovai įsitikino, kad pro teleskopą gaunami vaizdai nėra iliuzija. Tai buvo nepaprastai svarbu. Mat M. Koperniko teorijos priešininkai nesutiko su teiginiu, kad Žemė per parą apsisuka aplink savo ašį, o per metus apskrieja Saulę. Ptolemajo šalininkai argumentavo tuo, kad, jei Žemė iš tiesų judėtų aplink Saulę, kaip teigė M. Kopernikas, ji nutoltų nuo Mėnulio. Galilėjus suprato, jog šį argumentą galima atremti įrodžius, kad Jupiteris turi palydovų. Faktinis Jupiterio palydovų pripažinimas taip pat reikštų, jog visatoje ne viskas sukasi apie Žemę, ką teigė Aristotelis ir Ptolemajas.

Galiausiai net Koperniko oponentai pripažino, kad Jupiteris turi aplink jį skriejančių ir kartu su juo judančių palydovų. Ptolemajo sekėjai buvo nutildyti. Paskutinius akcentus Galilėjus sudėliojo „Dialogue“, kur atskleidė visą atradimo, jog regimieji Marso ir Veneros dydžiai, stebimi pro teleskopą, kinta taip, kaip numato M. Koperniko sistema, kontekstą. Italų mokslininkas taip pat patvirtino, kad Venerai būdingas fazinis apšviestumas, kaip ir Mėnuliui, ir šį reiškinį paaiškinti įmanoma vieninteliu būdu – Venera skrieja aplink Saulę. Aristoteliškojo-ptolemajiškojo modelio šalininkams buvo suduotas lemiamas smūgis, ir sunkumai, kilę M. Koperniko teorijai, visiškai sumenko. Nors nemažai Galilėjaus mokslo darbų buvo skirti M. Koperniko teorijos pozicijoms stiprinti, įdomu tai, kad pats italas detalios astronominės sistemos nesukūrė. Jis manė, kad planetų orbitoms būdinga idealaus apskritimo forma, kas vis dar buvo akivaizdus koperniškojo visatos modelio trūkumas. Šią problemą iš esmės išsprendė Galilėjaus amžininkas vokietis Johanas Kepleris.

J. Kepleris dar vaikystėje buvo atiduotas į protestantiškąją seminariją, kad taptų dvasininku, tačiau susižavėjo astronomija bei mechanika. Dramatiškai jo sieloje susidūrus dviem skirtingoms pasaulėžiūroms – mistinei-religinei ir mokslinei-matematinei – J. Kepleris

visą likusį gyvenimą atkakliai siekė jų kompromiso. Šiandien manoma, kad su M. Koperniko teorija jis pirmąkart susidūrė 1589 metais studijuodamas teologiją ir matematiką garsiamе to meto Tiubingeno universitete. Panašu, kad J. Keplerio nedomino, ar M. Kopernikas yra teisus – nuo pat pradžių jam rūpėjo išsiaiškinti, kodėl M. Koperniko sistemoje planetų sferos yra išdėstytos būtent tokia tvarka ir kas lemia jų dydžius, t. y. atstumus tarp planetų. Tikėdamas, kad skaičiai yra ta kalba, kuria su tyrinėtoju šnekasi Gamta, J. Kepleris pasaulio sąrangoje ėmė ieškoti universalių proporcijų bei santykių. 1596 metų traktate „Kosmografijos paslaptis“ („Mysterium Cosmographicum“) jis su pasididžiavimu skelbia radęs atsakymą, kurio užuomina glūdėjo antikinėje filosofijoje: bet kurį iš penkių galimų Platono kūnų – geometrinių objektų, kurių plokštumos yra taisyklingieji vienodi daugiakampiai, susikertantys vienodu būdu kiekvienoje viršūnėje, – tetraedras, oktaedras, ikosaedras, dodekaedras ir kubas – galima apibrėžti aplink kiekvieną iš pirmųjų penkių sferų ir įkomponuoti į jį kitą. Vadinasi, penki Platono kūnai idealiai tarpininkauja tarp šešių planetinių sferų! Nuostabiausia, kad pagal šį spekuliatyvų modelį J. Kepleris galėjo numatyti santykinius atstumus tarp įvairių planetų ir Saulės bei prognozuoti orbitų dydžius. Gautus rezultatus vokiečių mąstytojas ėmė lyginti su faktiniais stebėjimų duomenimis. Bet atlikus kruopščius skaičiavimus ėmė aiškėti svarbus Platono kūnais pagrįsto modelio trūkumas, kurį implikavo ir M. Koperniko sistema – planetų orbitos nėra apskritos. Ši skausminga Kepleriui išvada galiausiai jį atves prie trijų garsiųjų dėsnių, apibūdinančių tikrąjį planetų judėjimą.

Ieškodamas problemos sprendimo, apie 1598 metus J. Kepleris atvyko į Prahą. Tuo metu ten dirbo gyvąja ligenda spėjęs tapti danų astronomas Tichas Brahė, kurio dangaus reiškinių tyrimų rezultatai buvo palankesni koperniškajai nei ptolemajiškajai teorijai. T. Brahė sukonstravo milžiniškus prietaisus, kuriais matavo žvaigždžių ir planetų padėtis iki tol neregėtu tikslumu. Kai 1577 metais Europos padangėje sušvito didelė kometa, Tichas apskaičiavo atstumą iki kometos ir įrodė, kad tai nėra atmosferinis reiškinys, kaip manė to meto mokslininkai, o toli nuo Žemės judantis objektas. Kometos trajektorija rodė, kad ji turėtų kirsti planetų orbitas, todėl padaręs išvadą, jog planetų sferos tėra įsivaizduojamos, T. Brahė ptolemajiškuoju modeliu smarkiai suabejojo. Ir nors jis pateikė įrodymą, galiausiai prisidėjusį prie geocentrinės sistemos paneigimo, pats T. Brahė 1588 metais pasiūlė kompromisinį modelį, vėliau pavadintą Ticho vardu, kuriame Saulė ir Mėnulis skriejo aplink

Žemę, o visi kiti šviesuliai judėjo apie Saulę. Jis nepriėmė koperniškojo heliocentrizmo, nes manė, jog neįmanoma teorinį M. Koperniko modelį suderinti su stebėjimų rezultatais. Danų mokslininkui ypač kliuvo Merkurijaus ir Veneros orbitų anomalijos, o Marso regimųjų padėčių kitimas, T. Brahės manymu, aiškiausiai liudijo jo sukonstruoto kosmologinio modelio naudai.

J. Keplerį, talentingą astronomą, puikų matematiką ir ambicingą mąstytoją, T. Brahė priėmė labai šiltai. J. Kepleris tapo T. Brahės mokiniu ir asistentu. Netrukus mirus mokytojui, visi jo užrašai perėjo J. Keplerio žinion. Šis išsiaiškino, kad stebėdamas planetų judėjimą T. Brahė ypatingą dėmesį skyrė Marsui, analizavo jo kelią dangaus skliaute keletą dešimtmečių ir nepaprastai tiksliai aprašė jo judėjimo dėsningumus. J. Keplerį Marsas taip pat itin domino, nes jo orbita buvo labiausiai iš visų planetų nesuderinama su apskritiminėmis M. Koperniko orbitomis. Po kelerių metų matematinio modeliavimo J. Kepleris buvo priverstas atsisakyti įsitikinimo, kad Marsas apie Saulę juda idealiu apskritimu. Skaičiavimai atskleidė, kad tik vienu atveju T. Brahės atliktų Marso stebėjimų duomenys sutaps su faktinėmis planetos padėtimis danguje – jei jis juda elipsine orbita.

Iš pradžių ši mintis J. Keplerį nugąsdino – juk elipsė geometriniu požiūriu nėra tobula, dieviška forma kaip apskritimas. Tikėjimui tai – grėsmė, mokslui – iššūkis. Išvesta formulė ardė religinius vaizdinius, tačiau mokslškai tiko planetų orbitoms aprašyti. Galų gale teorinė prognozė visiškai tiksliai atitiko planetų stebėjimų duomenis! J. Keplerio paieškos baigėsi paskutinio koperniškojo modelio trūkumo pašalinimu. „Mano didžiausias paklydimas buvo aklas įsitikinimas, – rašė J. Kepleris, – kad planetos juda idealiais apskritimais. Ši kenksminga mintis, grindžiama senųjų filosofų autoritetu ir remiama vėlesnių laikų metafizikų, iš manęs atėmė labai daug laiko. Bet aš vis dėlto perpratau visatos sąrangą.“

1609 metais knygoje „Naujoji Astronomija“ („Astronomia nova“) J. Kepleris paskelbė savo pirmąjį paprastą, bet genialų planetų judėjimo dėsni: planetos juda elipsine orbita, kurios centras yra Saulė. Vėliau jis suformulavo dar du dėsnius ir juos 1619 metais paskelbė veikale „Pasaulių harmonija“ („Harmonices Mundi“). Trumpai kalbant, antrasis dėsnis teigia, kad toliau nuo Saulės skriejančios planetos orbitinis greitis yra mažesnis už skriejančios arčiau, o trečiasis atskleidžia sąryšį tarp planetos orbitos matmenų ir orbitinio periodo, ir mes šiandien žinome, kad šie trys dėsniai iš tiesų veikia, jie yra universalūs – planetos prie tolimų žvaigždžių juda pagal J. Keplerio dėsnius lygiai taip, kaip planetos mūsiškėje Saulės sistemoje.

2.

3.

Tiesa, modifikavęs M. Koperniko teoriją ir tuo pateikdamas lemtingus įrodymus jos naudai, pats Kepleris taip ir nesuprato, kokia jėga lemia planetų judėjimą elipsinėmis orbitomis. Šios teorijos jis nesugebėjo suderinti su įsitikinimu, kad planetas veikia kosminėje erdvėje tvyranti tolygi magnetinė jėga. Kodėl planetos, nutoldamos nuo Saulės, vėl grįžta, o ne „pabėga“ į visatos platybes? Šią problemą išspręs vienas iškiliausių visų laikų mokslininkų seras Izaokas Niutonas.

Tęsinys – kitame „Trimito“ numeryje. x

12

JAV Ohajo valstijoje yra kaimas pavadinimu Selervilis (*Celeryville*). Šią derlingą vietovę salierų garbei (angl. salieras – *celery*) taip pavadino vietiniai fermeriai. Ir nors naujajame pasaulyje ir senojoje Europoje salierai maistui pradėti naudoti palyginus vėlai (pavyzdžiui, Italijoje apie XVII amžių), jie žinoti antikinėje Graikijoje. Tačiau kaip... gėlė. Salierų puokštės būdavo įteikiamos olimpinių žaidynių čempionams.

Dabar salierų puokštės įteikimas turbūt būtų sunkiai suprantamas, bet maistui tai yra ypatingos vertės ir skonio daržovė. Apie jos naudą skelbta daug, o pasimėgauti skoniu siūlau šiuo receptu.

6 valgytojams reikės:

- 800 g salierų šaknų
- 2 svogūnų galvų
- 2–3 bulvių
- apie 1 litro verdančio vandens
- 200 g grietinėlės
- 150 g šaltai rūkytos raudonos žuvies filė
- pagal skonį druskos, maltų juodųjų pipirų, citrinų sulčių, malto muskato
- 30 g sviesto
- krapų papuošti

1. Visas daržoves nuvalykite ir supjaustykite kubeliais.
2. Storo dugno puode ištirpinkite sviestą ir apkepinkite supjaustytas daržoves.
3. Užpilkite verdančiu vandeniu, užvirinkite, sumažinkite kaitrą ir virkite ant mažos ugnies 20–30 minučių, kol daržovės suminkštės.
4. Sutrinkite sriubą su trintuvu (geriausiai – su panardinamu), supilkite grietinėlę, sudėkite prieskonius pagal skonį.
5. Patiekdami lėkštėse į sriubą įdėkite žuvies gabalėlį ir apibarstykite smulkintais krapais. x

KREMINĖ SRIUBA IŠ SALIERŲ ŠAKNŲ

Tekstas – Vytaras Radzevičius
Nuotrauka – Vytaras Radzevičius

SVEIKINAME

Nuoširdžiai sveikiname bei sėkmingų metų linkime sukakčių ir jubiliejų progai!

Karininko Antano Juozapavičiaus šaulių [Alytaus apskr.] 1-oji rinktinė

VILIUS VIELYS – 60 m.

Vytauto Didžiojo šaulių [Kauno apskr.] 2-oji rinktinė

HENRIKAS ŠMITAS – 65 m.
ALEKSANDRAS DRUMSTAS – 80 m.
DEIMANTĖ KUDIRKIENĖ – 40 m.

Suvalkijos šaulių [Marijampolės apskr.] 4-oji rinktinė

ANTANAS OBELEVIČIUS – 94 m.
VIKTORAS DACKIS – 70 m.

LDK Kęstučio šaulių [Tauragės apskr.] 7-oji rinktinė

VYTAUTAS KINIULIS – 85 m.
BENIUS RADVILA – 80 m.
ALVYDAS MIKAŠAUSKAS – 40 m.
VIKTORAS JURGELIAVIČIUS – 30 m.
KLAUDIJA DAMBINSKAITĖ – 20 m.

Žemaitijos šaulių [Telšių apskr.] 8-oji rinktinė

ALOYZAS STONKUS – 65 m.
RIMA SKRODENYTĖ – 60 m.
ZIGMAS ŽALYS – 55 m.
IGNAS LUKOŠIUS – 30 m.
SOLVEIGA KNURAITĖ – 30 m.
MONIKA PETREIKYTĖ – 20 m.

Karaliaus Mindaugo šaulių [Vilniaus apskr.] 10-oji rinktinė

SERAPINAS BARANAUSKAS – 65 m.
ŠARŪNAS PETRAUSKAS – 45 m.
DARIUS LAPKA – 40 m.

KRYŽIAŽODŽIO ATSAKYMAI

Sausį „Trimite“ skelbto kryžiažodžio „Kuzia, saugok sūrį!“ atsakymai:

Vertikaliai

1. Kuzminskas.
2. Anestezija.
3. Pelkė.
4. Mierka.
5. Žiurkuodžiai.
6. Kirstukas.
7. Sprogdintojas.
8. Adrija.
9. Aksis.
11. Gesinimas.
13. „Liepaitės“.
17. Kepykla.
19. Sistema.
24. Aršenikas [Arsenikas].

Horizontaliai:

26. Inkluzas.
28. Akėčios.
29. Graužikai.
30. Girėnas.
33. Atakama.
35. Kašikas.
36. Miegapelė.
38. Katpėdėlė.
44. Opšrus.
45. Ostija.
48. „Toska“.
49. Narva.
51. Ūbas.
52. Vada.
54. SMS.
56. Aga.

Horizontaliai:

5. Žiurkėnas.
10. Lemingai.
12. Pelėdikė.
14. Maras.
15. Kirasyrai.
16. Trobesiai.
17. Kalnynas.
18. Zodiakas.
20. Kūkai.
21. Piemuo.
22. Natris.
23. Taksas.
25. Sirena.
27. Mina.
30. Gija.

31. Keraį.
32. Žemaitė.
34. Raskila.
37. Čiunė.
39. Silikatai.
40. Nykštukas.
41. Orija.
42. Aglaja.
43. Kiaupė.
46. Opa.
47. Patinas.
50. Oda.
53. Alebastras.
55. Raibakklė.
57. Slabada.

13

14

KRYŽIAŽODIS
„TRYŠ
SIGNATARAI“

VERTIKALIAI:

1. Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinė.
2. Tarpukario metais Lietuvos laikais šiuo žodžiu buvo vadinamas miesto valdybos pirmininkas. [Pagal 1931 metų įstatymą jį rinkdavo miesto taryba septynerių metų laikotarpiui ir tvirtindavo apskrities viršininkas arba vidaus reikalų ministras.]
3. Pirmasis Lietuvos Respublikos Prezidentas.
4. Miestas Baltarusijoje, Minsko srityje, į rytus nuo Baranovičių. [Miestas ir jo žemės nuo XIII amžiaus antrosios pusės priklausė Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei ir sudarė Lietuvos didžiojo kunigaikščio valdą.]
5. „Nacionalinės ekspedicijos“ nario A. Bumblausko profesija.
6. Lietuvių mitologijoje – mitinė būtybė, vandenų laumė, vandenų kerėtoja, ragana, kurios pareigos – atskirti šungrybius nuo valgomųjų grybų [nuo to kilo kai kurių grybų pavadinimas – laumgrybiai, o grybų ratai – laumės ratais].
7. LTR seriale „Laisvės kaina“ pirmosios dalies pavadinimas.
8. Silpnas natūralus alkoholinis gėrimas, gaminamas fermentuojant mielėmis miežių, kartais – kitų grūdų salyklą.
14. Aukščiausia pasaulio viršukalnė, į kuria 1993 metų gegužės 10 dieną įkopė ir pirmasis lietuvis Vladas Vitkauskas.
16. Valstybė, kuri tarptautiniu mastu pirmoji pripažino Lietuvos nepriklausomybę [1991 metų vasario 11 dieną].
20. Įstrižas skersinis, pritaistas prie stiebo, burės, vėliavos apatiniam kraštui pritvirtinti.
21. Pirmasis Didžiajai Lietuvai skirtas spausdintas mėnesinis visuomeninis politinis ir literatūrinis žurnalas lietuvių kalba, vadinęsis mėnesiniu laikraščiu, 1883–1886 metais leistas Ragainėje ir Tilžėje.
22. Senovinis tūrio matavimo vienetas, skirtas biurioms medžiagoms matuoti.
23. Plonas, pailgas, dažniausiai metalinis siuvimo ar siuvinėjimo įrankis, kurio vienas galas nusmailintas, o kitame yra ašelė siūlui praverti.
26. Lietuvos roko grupė, išpopuliarėjusi po festivalio „Lituanica ‘86“ bei filmo „Kažkas atsitiko“.
27. V. Klovos operos „Pilėnai“ personažas, kurio arija – viena populiariausių ir yra dažnai dainuojama įvairiuose koncertuose.
29. Lietuvos didysis kunigaikštis, Gedimino sūnus ir didžiųjų kunigaikščių Vytauto bei Žygimanto tėvas.

30. Lietuvos didysis kunigaikštis, vadovavęs lietuvių kariuomenei Žalgirio mūšyje.
32. Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto signataras, buvęs LR ministru pirmininku [1992 metų liepos–gruodžio mėn.].
35. Mažosios Lietuvos žemė Priegliaus aukštupio upyne [1236 metais Petras Dusburgietis rašė, kad šioje žemėje buvo Romuva, šventas baltų pagonybės centras].
37. Ežeras, telkšantis Utenos rajone [prie jo įsikūręs Sudeikių kaimas].
39. Prūsų gentis, iš kurios kilęs Prūsų sukilimo vadas Herkus Mantas.
41. Miestas Telšių apskrityje, iš kurio buvo nutiesta pirmoji Lietuvoje telefono linija [į Plungę, 1882 metais].
42. Miestelis Mažeikių rajone, kuriame nuo 1876 metų klebonavo, mirė ir buvo palaidotas vietos kapinėse poetas Antanas Vienažindys.
45. Lietuvoje dažnas vanaginių šeimos paukštis, išskrendantis žiemoti į Pietų Europą, pietinę ir rytinę Afriką.
46. Senoji svetimybė, kuria vadintas grindinys.
49. Asmeninis įvardis, kalbant apie moteriškosios giminės trečiąjį asmenį [„ji“ atitinkmuo].
52. Džūkijos upė, Merkio intakas.

HORIZONTALIAI:

2. Nepriklausomybės Akto signataras, lietuvių tautinio atgimimo simbolinė figūra, dažnai vadinamas „tautos patriarchu“.
9. Abiejų Tautų Respublika [santrumpa].
10. Taip nuo įkūrimo 1991 metais iki 2003 metų vadinosi Krašto apsaugos savanorių pajėgos [santrumpa].
11. Vytauto Didžiojo universitetas [santrumpa].
12. Raidė K pagal NATO fonetinę abėcėlę.
13. VU TSPMI profesorės Dr. Ramonaitės vardas.
15. Kontroversiškai vertinamas, audringai kritikuotas, netgi skandalingas Mariaus Ivaškevičiaus romanas, kuriame puikiai žinomi partizaninio karo dalyvių vardai atgyja ne tam, kad atspindėtų istorinę realybę, o tam, kad taptų naujo žaismingai, intriguojančiai ir drąsiai kuriamo postmodernaus literatūrinio paveikslu dalimi.
17. Jono Noreikos slapyvardis – Generolas ... [vieniems didvyris, už Lietuvos laisvę sumokėjęs didžiausią kainą, kitiems – nacių kolaborantas, atsakingas už žydų žudynes].
18. Airijos gyventojas.
19. Pilies bokštas.
20. Plaukų, vilnų ar augalų banga.
22. Bedugnė.
24. Plaukų darinys, šukuosenos dalis, dažnai siejama su senovės lietuvių įvaizdžiu.

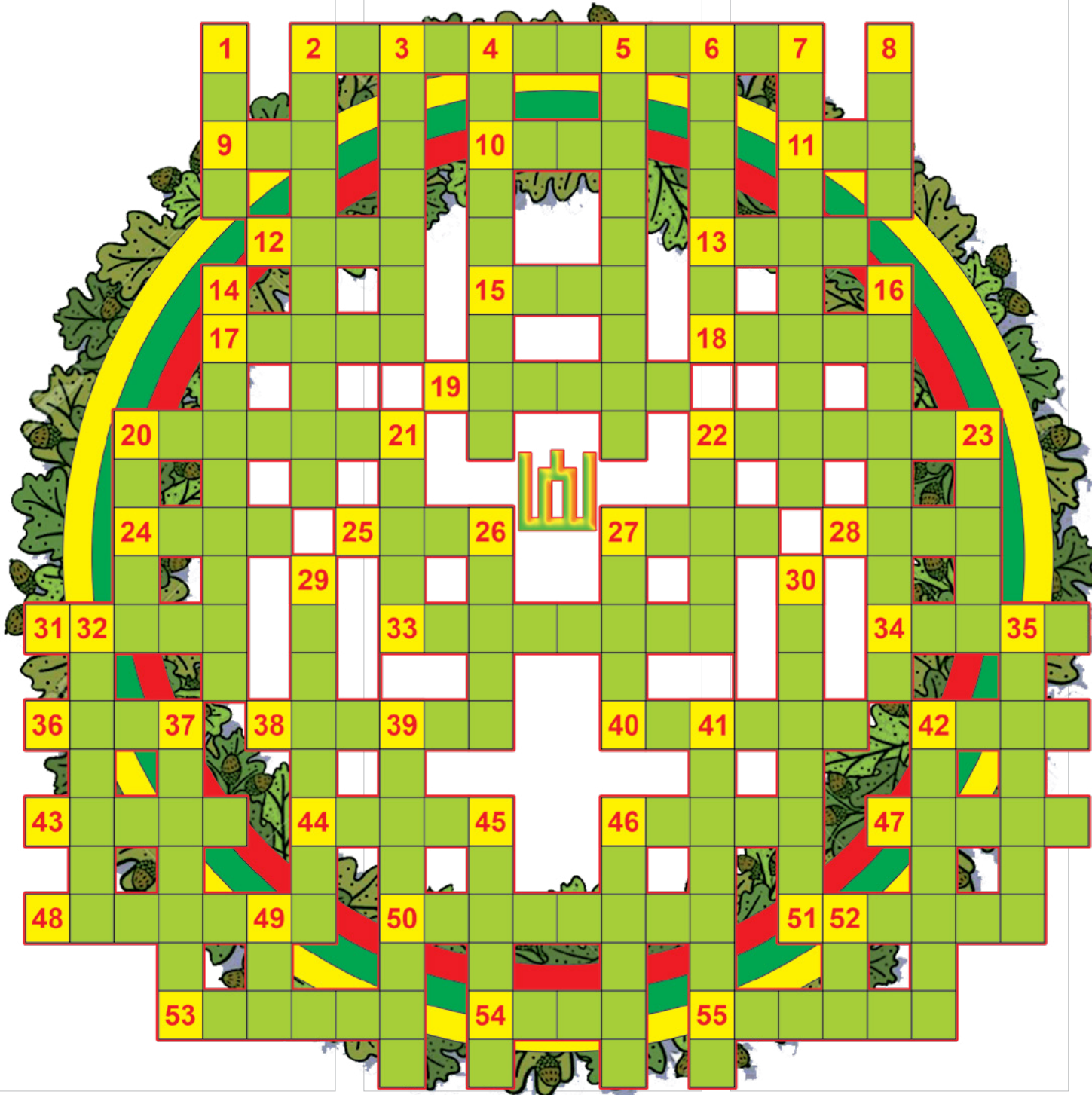
25. Senoviškas kumelės pavadinimas.
27. Kiauninių šeimos žinduolis, gyvenantis prie vandens [gerai plaukioja ir nardo].
28. Upė, tekanti per Čekiją, Lenkiją ir Vokietiją [čekai ir lenkai ją vadina vienu vardu, o vokiečiai – Oderiu].
31. Lietuvos teatro ir kino aktorius, režisierius, nuo 1949 metų dirbęs Šiaulių dramos teatre.
33. Balta aštunta pagal ryškumą naktinio dangaus žvaigždė Erelio žvaigždynė, viena artimiausių Saulei žvaigždžių.
34. Baronienė, po vyro mirties tapusi vienuole, 1610 metais kartu su Pranciškumi Saleziečiu įkūrusi vizitiečių vienuoliją [1767 metais popiežius Benediktas XIV ją paskelbė šventąja].
36. Labai silpnas alkoholinis gaivusis gėrimas, gaminamas fermentacijos būdu iš juodos duonos, vaisių, uogų, kmynų ir kitų maisto produktų, pridedant mielių ir cukraus.
38. Legendinis Lietuvos kunigaikštis [kronikose rašoma, kad Utenio tėvas buvęs Lietuvos ir žemaičių didysis kunigaikštis, Naugarduko didysis kunigaikštis – Kukovaitis, o motina Pajauta], nuo kurio vardo kilo vieno Aukštaitijos miesto pavadinimas.
40. Ežeras, ant kurio ledo jau seniai nebevyksta jo vardu pavadintos žirgų lenktynės.
42. Miestas Šiaurės Vakarų Baltarusijoje, etninėse lietuvių žemėse [Nuo amžiaus vidurio iki 1795 metų priklausė Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei].
43. Lietuvių keliautojo, žurnalisto, rašytojo, visuomenės veikėjo Šalčiaus vardas.
44. Lietuvos laisvės gynėjo, žuvusio 1991 metų sausio 13-ąją, Masiulio vardas.
46. Naftos rūšis, išgaunama Šiaurės jūroje ir naudojama kaip etalonas Europos, Afrikos, Artimųjų Rytų naftos rinkose.
47. Fermentuotas alkoholinis gėrimas, gaminamas iš vandeniui atskiesto medaus, rauginamo su vyno mielėmis.
48. Stichinis sukilimas, ginkluotas pasipriešinimas valdžiai.
50. Nedidelė (palyginti su bausmėmis) sankcija už kokį nors pažeidimą ar nusižengimą.
51. Marijampolės futbolo klubas, kuris pastaraisiais metais niekaip nenori sugrąžinti čempionų vardo Vilniaus „Žalgiriui“.
53. Upė, įtekanti į Lėvens upę Pasvalio mieste.
54. Septynmetė mergaitė, Šatrijos Raganos novelės – vieno žymiausių rašytojos kūrinių – pagrindinė veikėja.
55. Nemuno deltos atšaka, prasidedanti prie Rusnės salos [jos žiotys laikomos Nemuno žiotimis]. x

Atsakykite į kryžiažodžio klausimus ir siųskite atsakymus paštu iki kovo 15 dienos į „Trimito“ redakciją adresu:

Žurnalas „Trimitas“
Lietuvos šaulių sąjunga
Laisvės al. 34,
44240 Kaunas

Sudarė – Kastytis V. Stumbrys

Nepamirškite nurodyti savo atgalinio adreso ir telefono numerio, nes vienas iš atsakiusiųjų burtų būdu gaus prizą – unikalią 1 000 detalių dėlionę „Lietuvos kariai“. Sėkmės!

TRIMITAS

IR PRIEŠ ŠIMTMETĮ SKAITYTAS

**Žurnalo šimtmečio
proga užsiprenumeruok
„Trimitą“ ir paragink kitą!**

2020 metais žurnalas TRIMITAS leidžiamas kas mėnesį.

36 puslapių žurnale TRIMITAS – šaulystė, karyba, istorija, kelionės, pasaulio pažinimas, išgyvenimo patirtys, lauko virtuvė ir galvosūkiai. Kiekvienam yra ką skaityti.

Žurnalą TRIMITAS galima užsiprenumeruoti www.zurnaluprenumerata.lt internetinėje Lietuvos pašto svetainėje prenumeruok.lt bei Lietuvos pašto skyriuose. Prenumeratos kaina metams – 20 eurų.

